

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**Кафедра загальної екології, радіобіології та безпеки
життєдіяльності**

ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

**Методичні рекомендації
для самостійного вивчення дисципліни
«Цивільний захист та охорона праці»
для студентів ОС Магістр за спеціальністю
101 Екологія**

КИЇВ - 2021

УДК 331.45

Основи охорони праці. Методичні рекомендації для самостійного вивчення дисципліни «Цивільний захист та охорона праці» для студентів ОС Магістр за спеціальністю 101 Екологія. – К.: НУБіП. – 2021. – 84 с.

Автори: Ракоїд О.О., доцент кафедри загальної екології, радіобіології та безпеки життєдіяльності НУБіП України, кандидат сільськогосподарських наук;

Кудрявицька А. М., доцент кафедри загальної екології, радіобіології та безпеки життєдіяльності НУБіП України, кандидат сільськогосподарських наук.

Рецензенти:

Піскунова Л.Е., доцент кафедри загальної екології, радіобіології та безпеки життєдіяльності НУБіП України, кандидат сільськогосподарських наук;

Бондар В.І., доцент кафедри загальної екології, радіобіології та безпеки життєдіяльності НУБіП України, кандидат сільськогосподарських наук.

Рекомендовано до видання вченою радою факультету захисту рослин, біотехнологій та екології Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол від _____ 2021 р. № _____).

Методичні рекомендації для самостійного вивчення дисципліни «Цивільний захист та охорона праці» для студентів ОС Магістр за спеціальністю 101 Екологія «Основи охорони праці» містять теоретичний матеріал щодо міжнародних норм та національного законодавства в галузі охорони праці, зокрема, і основи охорони праці у сільськогосподарському виробництві. Значну увагу приділено основним засадам охорони праці на підприємстві та обов'язкам керівника підприємства у галузі охорони праці, що стане в нагоді у майбутній професійній діяльності студентів-випускників.

ЗМІСТ

	Стор.
1. Міжнародні норми в галузі охорони праці. Сучасний стан охорони праці в Україні.....	4
2. Правові та організаційні основи охорони праці.....	18
3. Охорона праці на підприємстві.....	25
4. Обов'язки керівника підприємства у галузі охорони праці.....	31
5. Основи охорони праці у сільськогосподарському виробництві.....	33
Питання для самоперевірки	41
Друковані та інтернет-джерела.....	43
Додаток А. Правила охорони праці у сільськогосподарському виробництві.....	46
Додаток Б. Типове положення про службу охорони праці.....	80

1. МІЖНАРОДНІ НОРМИ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ПРАЦІ. СУЧАСНИЙ СТАН ОХОРОНИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Одним із міжнародних прав людини є право на працю і не просто на працю, а на безпечну працю.

Проблема охорони праці є загальносвітовою, над нею працюють усі члени міжнародної спільноти. За даними Міжнародної організації праці (МОП)¹, у світі щороку реєструється 270 млн випадків виробничого травматизму та 160 млн випадків професійних захворювань. У зв'язку з виробничою діяльністю за рік помирають близько 2 млн осіб.

Великий вплив на трудове життя, на умови праці справляє глобалізація. Її результати мають двоїстий характер: деякі держави змогли добитися переваг у ринковій економіці, інші стали ще більш маргінальними, дезінтегрованими і знедоленими. Тиск світової конкуренції змушує роботодавців розглядати профілактику травматизму й охорону праці співробітників не як інтегральну компоненту управління якістю, а як додаткову перепону на шляху до збуту продукції.

Рівень травматизму і профзахворюваності значно вищий у країнах, що розвиваються, ніж у промислово розвинених. Так, у Європейському Союзі жертвами нещасних випадків і профзахворювань щороку стають близько 10 млн людей, з них майже 8 тис. гинуть.

Статистичні дані свідчать, що у світі кожні 3 хвилини внаслідок виробничої травми чи професійного захворювання помирає одна людина; кожної секунди на виробництві травмуються 4 особи².

Ряд всесвітніх і регіональних міжнародних організацій займаються різними аспектами міждержавного співробітництва в галузі прав людини. Серед основних можна назвати Організацію Об'єднаних Націй (ООН), Всесвітню організацію охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародну організацію праці (МОП), Міжнародну організацію зі стандартизації (ISO).

Підвалини міжнародно-правового регулювання трудових відносин закладені в *основоположних документах ООН* – Загальній Декларації прав людини та Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права. В них проголошені основні трудові права кожної людини, серед яких право на відпочинок і дозвілля, розумне обмеження робочого часу, оплачувану

¹ <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>

² https://eeas.europa.eu/ru/eu-information-russian/8160/europa-analytics_ru

періодичну відпустку, справедливі і сприятливі умови праці, справедливу зарплату та рівну винагороду за працю рівної цінності³.

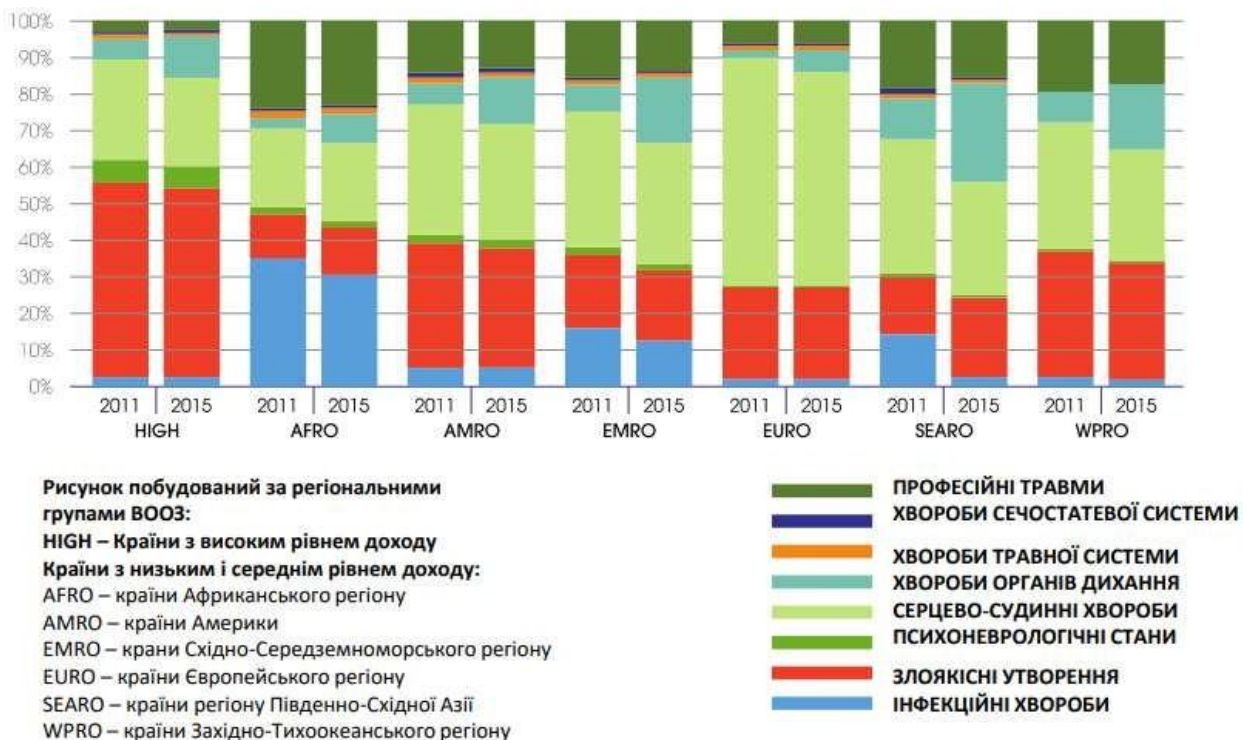

Рис. 1 – Порівняння смертності, пов'язаної з роботою, за регіонами (ВООЗ, 2011–2015 рр.)

Дістали широке визнання Глобальна стратегія ВООЗ «Медицина праці⁴ для всіх», Глобальний план дій ВООЗ з охорони здоров'я працюючих на 2008–2017 рр. та Глобальний план дій ВООЗ з медицини праці для усіх на 2006–2025 рр., які є основою для впровадження відповідних заходів безпеки та гігієни праці на національних рівнях.

Міжнародний *стандарт ISO 26000:2010* «Керівництво з соціальної відповідальності»⁵ – це добровільна настанова з соціальної відповідальності і не є документом, що передбачає сертифікацію, як, наприклад, ISO 9001 та ISO 14001. Згідно ISO 26000, компанія включає такі компоненти, як захист прав людини, навколишнього природного середовища, безпеку праці, права

³ Новак Т.С. Окремі аспекти міжнародно-правового регулювання аграрно-трудова відносин // «ПРАВО. ЛЮДИНА. ДОВКІЛЛЯ» | «LAW. HUMAN. ENVIRONMENT». Vol. 10, No 4, 2019. С. 36–45.

⁴ Медицина праці – розділ медицини, який вивчає здоров'я професійних груп населення та чинники, які його формують, розробляє гігієнічні та лікувально-профілактичні заходи, спрямовані на оздоровлення умов праці, підвищення працездатності людини в процесі трудової діяльності, попередження загальної та професійної захворюваності.

⁵ ISO 26000:2010. Guidance on social responsibility [Text]. – [First edition 2010-11-01]. – Published in Switzerland: ISO, 2010. — 106 p.

споживачів та розвиток місцевих общин, а також організаційне управління та етику бізнесу. Використання цього міжнародного стандарту підтримує кожен організацію у прагненні стати більш соціально відповідальною, брати до уваги інтереси її членів, відповідати чинному законодавству та поважати міжнародні норми поведінки.

Слід підкреслити, що міжнародно-правові стандарти, як втілення найбільш концентрованого досвіду правового регулювання трудових відносин, є незаперечною умовою розвитку й удосконалення будь-якої національної правової системи.

International
Labour
Organization

Першою (починаючи з 1919 р.) і єдиною на підставі тристороннього представництва міжнародною спеціалізованою організацією, що здійснює нормотворчу діяльність у сфері праці, була і залишається *Міжнародна організація праці (МОП)*. На цей час до її складу входять 187 держав-членів, у яких мешкають понад 98% населення світу⁶.

Конвенції та рекомендації МОП посідають вагомe місце серед основних джерел міжнародно-правового регулювання трудових відносин. Станом на 1 вересня 2016 р. МОП прийняла 189 конвенцій, 203 рекомендації та 6 протоколів, що складають нормативну базу міжнародно-правового регулювання трудових відносин,

містять найбільш повний каталог міжнародних трудових стандартів.

Конвенції та рекомендації МОП характеризуються внутрішньою єдністю різноманітних норм, що охоплюють широке коло питань і поширюються на величезну кількість працюючого населення. Такий масив актів МОП вимагає певної систематизації та класифікації, що є питанням досить складним і динамічним, оскільки офіційно встановленої та затвердженої ієрархії актів МОП немає. Проте існує неофіційна градація конвенцій та рекомендацій МОП.

Так, за значущістю конвенції МОП поділяють на «фундаментальні» та «пріоритетні»⁷.

⁶ Інформація з офіційного сайту Міжнародної організації праці:
<http://www.ilo.org/public/english/standards/relm/country.htm>

⁷ Акти Міжнародної організації праці з безпеки та гігієни праці загальний огляд. Електронний ресурс:
<http://www.nspp.gov.ua/home/struktura-nspp-8/struktura-nspp-10/33-akti-mizhnarodnoji-organizatsiji-pratsi-z-bezpeki-ta-gigieni-pratsi-zagalnij-oglyad>

Перелік фундаментальних конвенцій обумовлений Декларацією МОП про основні принципи та права у світі праці (1998 р.). Ними є:

- Конвенція № 29 про примусову чи обов’язкову працю (1930 р.);
- Конвенція № 87 про свободу асоціації та захист права на організацію (1948 р.);
- Конвенція № 98 про застосування принципів права на організацію і ведення колективних переговорів (1949 р.);
- Конвенція № 100 про рівне винагородження чоловіків і жінок за рівноцінну працю (1951 р.);
- Конвенція № 105 про скасування примусової праці (1957 р.);
- Конвенція № 111 про дискримінацію в галузі праці та занять (1958 р.);
- Конвенція № 138 про мінімальний вік для прийому на роботу (1973 р.);
- Конвенція № 182 про заборону та негайні дії щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999 р.).

Список пріоритетних конвенцій визначає і може періодично змінювати Адміністративна рада МОП.

На сьогодні до пріоритетних належать:

- Конвенція № 81 про інспекцію праці у промисловості й торгівлі (1947 р.);
- Конвенція № 122 про політику в галузі зайнятості (1964 р.);
- Конвенція № 129 інспекцію праці в сільському господарстві (1969 р.);
- Конвенція № 144 про тристоронні консультації для сприяння застосуванню міжнародних трудових норм (1976 р.).

За своєю предметною спрямованістю конвенції та рекомендації МОП поділяються на ті, що прийняті з питань: свободи об’єднання, колективних переговорів, виробничих відносин; примусової праці; припинення дитячої праці та захист дітей і молоді; рівних можливостей і захисту; тристоронніх консультацій; інспекції праці; професійного навчання; захисту найму; зарплати; робочого часу; безпеки та гігієни праці; соціального захисту; захисту материнства; соціальної політики; мігрантів; моряків; рибалок; докерів; корінного населення; специфічних категорій працівників.

З часу свого існування МОП приділяє значну увагу нормотворчості з питань охорони праці, зокрема, напрацюванню універсальних міжнародних стандартів з безпеки та гігієни праці.

Однією з базових конвенцій МОП у цій сфері є *Конвенція № 155 про безпеку та гігієну праці та виробниче середовище*, що прийнята 22 червня

1981 року. Вона визначає засади національної політики та заходи на національному і виробничому рівнях, що спрямовані на збереження життя і здоров'я працівників.

Метою національної політики, згідно Конвенції № 155, є запобігання нещасним випадкам і ушкодженню здоров'я, що виникають у результаті роботи, зводячи до мінімуму причини небезпек, властивих виробничому середовищу. Важливим чинником у реалізації цієї мети є комплекс заходів, що визначається на основі співробітництва роботодавців і працівників, їх консультування як на національному, так і виробничому рівнях.

Конвенція визначає, зокрема, ряд заходів, які реалізуються на рівні підприємства. Запровадження таких заходів покладається на роботодавців. Вони забезпечують створення робочих місць, механізмів, обладнання та використання хімічних, біологічних й фізичних речовин, які є безпечними і для здоров'я працівників. Роботодавці зобов'язані надавати працівникам захисні одяг і засоби, організовувати їх належну підготовку в галузі безпеки та гігієни праці. У Конвенції передбачено право працівника залишити роботу, якщо він вважає, що вона становить безпосередню й серйозну небезпеку для його життя і здоров'я.

20 червня 2002 р. Генеральна конференція МОП прийняла протокол до Конвенції № 155, який деталізує питання системи реєстрації та повідомлення про нещасні випадки на виробництві, професійні захворювання та аварії, а також встановлює вимоги щодо ведення національної статистики зі згаданих питань.

Проблеми створення безпечних і здорових умов праці, мінімізації негативного впливу виробництва на здоров'я та життя людини постійно перебуває у центрі уваги МОП, про що свідчить активізація її нормотворчої діяльності з цього питання.

15 червня 2006 р. Генеральна конференція МОП прийняла Конвенцію *№ 187 про основи, які сприяють безпеці та гігієні праці* та відповідну Рекомендацію № 197. Згідно з Конвенцією № 187, кожна держава-учасниця зобов'язана постійно удосконалювати безпеку і гігієну праці з метою попередження випадків виробничого травматизму, професійних захворювань і смерті людей на виробництві шляхом розроблення національних політики, системи і програми безпеки і гігієни праці, що приймаються на базі проведених консультацій з найбільшими представницькими організаціями

роботодавців і працівників та повинні враховувати принципи, що закладені в актах МОП і стосуються основ, які сприяють безпеці та гігієні праці⁸.

Останнім часом на рівні МОП велика увага приділяється також захисту трудових прав працівників, які працюють у неформальному секторі економіки.

Питання безпеки та гігієни праці на робочих місцях є обов'язковою і невід'ємною частиною стратегій розвитку країн Євросоюзу, а також Великобританії, США й інших держав світу.

З 1980-х рр. одним із пріоритетів ЄС стає забезпечення здорових і безпечних умов праці. Сьогодні це один із найбільш концентрованих і, як зазначено у ст. 153 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС), найважливіших напрямів соціальної політики Євросоюзу. Право кожного працівника на працю в умовах, що забезпечують його здоров'я, безпеку і гідність, закріплено у ст. 31 Хартії ЄС про основні права. Правові основи охорони праці знайшли розвиток у фундаментальній законодавчій базі ЄС і підкріплені значною кількістю інструментів незаконодавчого характеру.

Загалом законодавство ЄС у сфері гігієни та безпеки праці ґрунтується на чотирьох основних принципах⁹:

1) досконаліші стандарти охорони праці покликані сприяти підвищенню конкуренції;

2) законодавство про охорону праці може дати очікувані результати тільки за умови його належного дотримання;

3) виникнення нових ризиків потребує розроблення нових правових норм;

4) соціальний діалог залишається основним засобом під час розроблення стратегії і політики у сфері охорони праці, успіх якої залежатиме від спільних зусиль соціальних партнерів.

Головною метою стратегії і політики у сфері гігієни та безпеки праці ЄС є зведення до мінімуму виробничого травматизму і професійних захворювань.

У 1989 р. було ухвалено основний документ у сфері охорони праці – рамкову Директиву 89/391/ЄЕС «Про впровадження заходів щодо поліпшення безпеки та охорони здоров'я працівників під час роботи».

⁸ Акти Міжнародної організації праці з безпеки та гігієни праці загальний огляд. Електронний ресурс: <http://www.nspp.gov.ua/home/struktura-nspp-8/struktura-nspp-10/33-akti-mizhnarodnoji-organizatsiji-pratsi-z-bezpeki-ta-gigieni-pratsi-zagalnij-oglyad>

⁹ Стратегія + програма = результат. Електронний ресурс: <http://ohoronapraci.kiev.ua/strategiya-programa-rezultat/>

Директива містить загальні принципи, що стосуються запобігання виробничим ризикам, поліпшення стану гігієни та безпеки праці, виключення чинників ризику і нещасних випадків, інформування, консультацій, пропорційної участі відповідно до національного законодавства або практики, навчання працівників тощо. Рамкова директива передбачає право працівників не виконувати робіт у разі серйозної небезпеки, можливості нещасного випадку або захворювання.

Стратегія ЄС на 2014–2020 рр. визначала шляхи вирішення трьох основних проблем у сфері гігієни та безпеки праці на робочому місці Європейського Союзу.

- Обов'язкове дотримання чинних правил гігієни та безпеки праці, упровадження сучасних й ефективних методів запобігання ризикам.
- Підвищення профілактики професійних захворювань за допомогою усунення нових ризиків, що виникають на робочих місцях. При цьому не слід забувати про наявні ризики.
- Потреба враховувати старіння робочої сили в ЄС.

Єврокомісія реалізує політику в галузі охорони праці за допомогою Європейського агентства з охорони та безпеки праці. Серед інших напрямків особливу увагу приділено молоді. У її середовищі в активній формі культивується відповідальне ставлення до своєї праці і здоров'я, до управління професійними ризиками.

Нова стратегія ЄС з охорони праці враховує зміни умов праці, впровадження нових технологій, збільшення зайнятості жінок, старіння населення та процес розширення Європейського Союзу. Основна його мета – подальше зменшення кількості нещасних випадків та професійних захворювань (незважаючи на зменшення кількості таких випадків вони як і раніше призводять до втрати працездатності близько 300 000 осіб на рік), а також запобігання нових загроз. Також одним із головних завдань стратегії є профілактика стресу, тому що наразі в Європейському Союзі вартість стресу, пов'язаного з роботою і викликаних ним захворювань, оцінюється приблизно в 20 мільярдів євро на рік¹⁰.

Слід знати і про першу глобальну превентивну стратегію у галузі безпеки та гігієни праці «VISION ZERO» (Прагнення до нульового травматизму), розроблену Міжнародною асоціацією соціального забезпечення (МАСЗ). Ця стратегія демонструє якісно новий підхід до організації профілактики, що об'єднує три напрямки – безпеку, гігієну праці і

¹⁰ Джерело: <http://oppb.com.ua/news/ohorona-praci-ta-bezpeka-praci-stosuyetsya-takozh-psyhichnyh-faktoriv-u-vsomu-yes-tryvalyu>

благополуччя працівників. Стратегія пропонує концепцію семи «золотих правил», реалізація яких буде сприяти роботодавцю у зниженні рівня виробничого травматизму і професійної захворюваності¹¹.

Сім «золотих правил» концепції Vision Zero

1. Станьте лідером! Демонструйте прихильність!
2. Виявляйте небезпеки – контролюйте ризики!
3. Визначайте цілі – розробляйте програми!
4. Створіть належну систему управління безпекою та гігієною праці – досягайте високого рівня організації!
5. Забезпечуйте безпеку та гігієну на робочих місцях, під час роботи з механізмами та обладнанням!
6. Підвищуйте кваліфікацію – розвивайте професійні навички!
7. Інвестуйте в людей – мотивуйте, залучаючи!

Рис. 2 – Сім «золотих правил» Концепції Vision Zero

Серед особливостей сучасного міжнародно-правового регулювання праці варто віднести також посилення гнучкості регулювання трудових відносин. Зміни у правовому регулюванні трудових відносин передбачають відміну найбільш жорстких і неефективних норм трудового права, перенесення регулювання трудових відносин з централізованого переважно на договірний рівень, але з чітко централізованим встановленням стандартів праці¹².

Одним із основних напрямків реформування національного трудового законодавства є приведення його у відповідність до міжнародних трудових стандартів, у тому числі ратифікованих Україною конвенцій МОП.

¹¹ VISION ZERO. Сім «золотих правил» виробництва з нульовим травматизмом і з безпечними умовами праці. Настанова для роботодавців та менеджерів. Електронний ресурс: <http://visionzero.global/sites/default/files/2019-04/UK-Vision%20Zero%20guide.pdf>

¹² Білоус О. Ю. Конвенції міжнародної організації праці як джерела трудового права України: дисер к.ю.н. 12.00.05. Одеса, 2016. – 195 с.

За умови економічної, екологічної та демографічної кризи в Україні, подій на Сході України, склалася надзвичайна ситуація з безпекою та умовами праці на більшості підприємств, особливо середнього і малого бізнесу. Погіршуються умови праці та збільшується рівень професійних захворювань серед населення працездатного віку, що призводить до значного ослаблення трудового потенціалу, погіршення демографічної ситуації в Україні. Це проявляється зменшенням загальної чисельності працездатного населення, особливо – зменшенням питомої ваги населення молодших вікових груп, як резерву трудового потенціалу¹³.

За даними Держсанпідемнагляду, за останні роки кількість працюючих в умовах, що не відповідають установленим нормам з охорони праці, зросла з 15 до 30 відсотків від загальної чисельності працівників і складає майже 3 млн. людей.

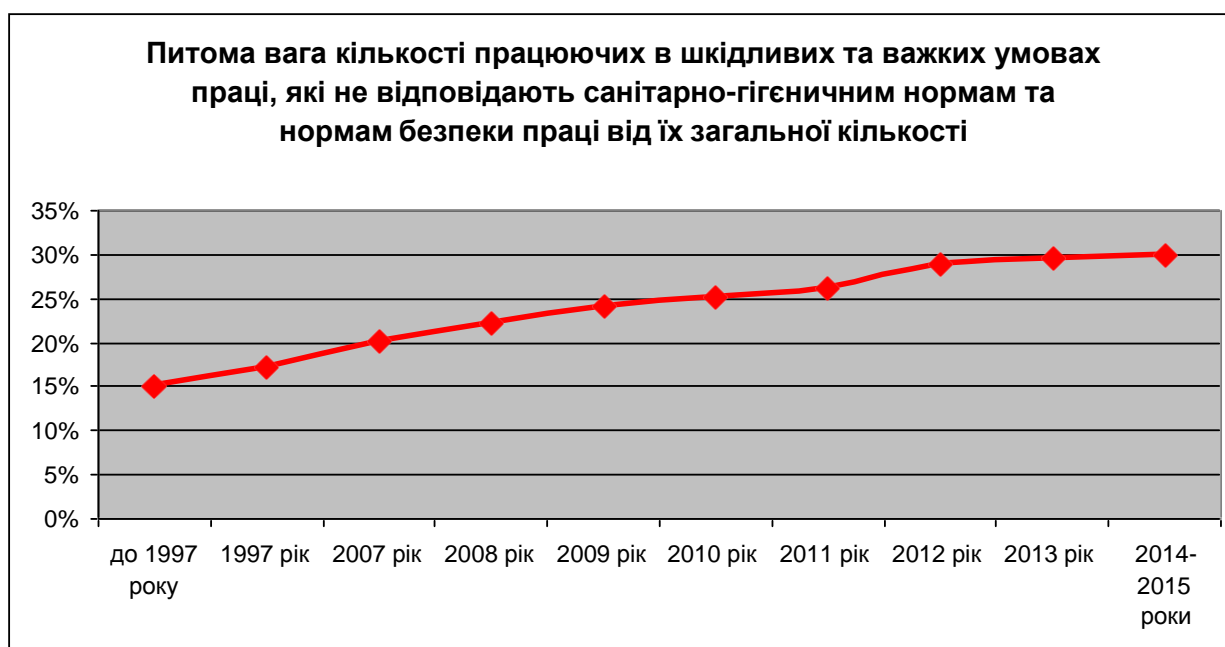

Рис. 3 – Питома вага кількості працюючих в шкідливих та важких умовах праці, які не відповідають санітарно-гігієнічним нормам та нормам безпеки праці від їх загальної кількості в Україні

Більше 70% підприємств України не відповідають вимогам санітарних правил щодо функціонування на них систем опалення, вентиляції освітлення

¹³ Ушакова-Кирпач І.М. Проблеми поліпшення стану безпеки та гігієни праці в Україні. Електронний ресурс: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/mizhnarodna-naukovo-praktychna-internet-konferentsiia-stratehii-innovatsiinoho-rozvytku-pryrodnych-ykh-dystsyplin-dosvid-problemy-ta-perspektyvy/sektsiia-4-sotsialna-medytyna-hromadske-zdorovia-ta-hihiiena/10982-problemy-polipshennya-stanu-bezpeky-ta-hihiyeny-pratsi-v-ukrayini>

та роботи санітарно-побутових приміщень. В середньому в шкідливих та небезпечних умовах праці на сьогоднішній день працює майже кожен третій робітник.

За офіційними даними, 5,5 млн працівників сфери малого і середнього бізнесу в Україні перебувають «у тіні», тобто працюють без юридичного оформлення трудових відносин з роботодавцями. Вони практично позбавлені права на цільове медичне обслуговування, пільги та компенсації за важкі та шкідливі умови праці, допомоги у разі нещасного випадку.

За таких темпів безповоротного погіршення професійного здоров'я в Україні у 2016–2020 рр. потреба в трудових ресурсах у провідних галузях промисловості задоволена лише на 38–44%, що може загрожувати колапсом кадрового забезпечення виробництва, особливо в таких галузях, як металургійна, хімічна та коксохімічна, вугільна, гірничо-збагачувальна, енергетична промисловість¹⁴.

Набули масового характеру випадки, коли під тиском роботодавців про звільнення або пониження на роботі, потерпілі дають неправдиві свідчення, що дає змогу переводити нещасні випадки, які сталися на виробництві, до розряду таких, що не пов'язані з виробництвом, або до таких, що сталися у невиробничій сфері.

Офіційна статистика, облік кількості нещасних випадків на виробництві, які здійснюють Держпраці та Фонд соціального страхування, не відображають фактичний стан безпеки праці та рівень травматизму в Україні. Так, за даними Фонду соціального страхування, від нещасних випадків на виробництві та профзахворювань, починаючи з 2011 до 2016 року, спостерігалось постійне щорічне зменшення виробничого травматизму.

Фактичний же рівень виробничого травматизму та умови праці в Україні залишаються значно гіршими, ніж у країнах Європейського Союзу. За рівнем смертності на виробництві, Україна випереджає всі країни ЄС і має найгірші показники, навіть в порівнянні з колишніми країнами СНГ (наприклад, Молдова, Естонія). Наприклад, рівень смертності на виробництві на Україні вищий ніж у Молдови в 2 рази, у 4,5 разів – ніж в Естонії, у 5 разів ніж у Франції, у 12 разів вищий ніж у Швеції, у 22 рази ніж у Великобританії¹⁵.

¹⁴ Сучасний стан охорони праці в Україні. Електронний ресурс: <https://asgop.com.ua/index.php/2019/01/02/1/>

¹⁵ Аналітичний огляд страхових нещасних випадків на виробництві та профзахворювань за 2019 рік: Звіт Фонду соціального страхування. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/okhorona-pratsi-i-zdorov-ya/17496-vijshov-u-svit-chergovij-nomer-zhurnalu-okhorona-pratsi-3-2020.html>

Гірші ніж в Україні аналогічні показники відмічаються лише у Індії (1 до 4) та у Китаї (1 до 5). В європейських країнах співвідношення числа загиблих до числа травмованих складає, наприклад, у Німеччині – 1 до 1260, Словаччині – 1 до 208, Польщі – 1 до 145.

Рис. 4 – Картограма середніх показників рівня частоти травматизму на виробництві (Кч) у регіонах України (за даними Держкомстату)

Крім людських втрат зазнає великих збитків і економіка країни.

Величезні суми з резервних державних, Фондів соціального страхування та самих власників підприємств витрачаються на ліквідацію наслідків промислових аварій, нещасних випадків, профзахворювань та допомоги потерпілим та сім'ям загиблих на виробництві.

За останні десять років Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України виплачено страхових виплат потерпілим на виробництві (членам їх сімей), реабілітацію та лікування потерпілих, оплату пільг і компенсацій працівникам за роботу у важких та шкідливих умовах праці понад 20 млрд. гривень¹⁶.

Щороку майже 17 тис. громадян стають інвалідами праці, понад 300 тис. осіб одержують компенсацію за відшкодування шкоди внаслідок

¹⁶ Сучасний стан охорони праці в Україні. Електронний ресурс: <https://asgor.com.ua/index.php/2019/01/02/1/>

трудового каліцтва або професійного захворювання. З них близько 50 тис. осіб отримують компенсацію у зв'язку з втратою годувальника.

Тільки за 9 місяців 2019 р., за даними Фонду соціального страхування України, зареєстровано 3270 потерпілих від нещасних випадків на виробництві (з них 286 – смертельно). Серед травмованих на підприємствах України 72,2% (2362) чоловіків та 27,8% (908) жінок. Найбільше травмувалися водії автотранспортних засобів (147), гірники очисних забоїв (132) та прохідники (83).

Кількість професійних захворювань в Україні за 9 місяців 2019 р., за даними Фонду, порівняно з 9 місяцями 2018 р. збільшилась на 26,5% – з 1314 до 1662 випадків.

Перше місце у структурі професійних захворювань належить хворобам органів дихання – 45,4% від загальної кількості діагнозів. На другому місці – захворювання опорно-рухового апарату (радикулопатії, остеохондрози, артрити, артрози) – 25,1%. Третє місце за хворобами слуху – 14,9%, четверте – за вібраційною хворобою – 7,3%. Найбільше професійних захворювань зареєстровано у добувній промисловості і розробці кар'єрів¹⁷.

На сьогодні, за оцінками фахівців, в Україні відсутній дієвий економіко-правовий механізм, що спонукає роботодавців приймати ефективні заходи щодо забезпечення здорових та безпечних умов праці.

Діюча система економічних та правових відносин в галузі охорони праці не тільки не протистоїть негативним тенденціям, але й сама є джерелом соціальної напруженості¹⁸.

Разом з цим, урядові структури, більшість підприємців почали економити на безпеці праці, знижуючи і без того мізерні відрахування на ці цілі, прагнучи досягти якомога більших прибутків за будь-яку ціну та саме сьогодні. І, як наслідок, – невиконання запобіжних заходів з охорони праці, погіршення стану безпеки та умов праці, розбалансування державного управління охороною праці, створення додаткових ризиків загрози здоров'ю та життю робітників.

Про це свідчать результати перевірок Держсанпідемнагляду, згідно яких більше 70% підприємств України не відповідають вимогам санітарних правил щодо функціонування на них систем опалення, вентиляції освітлення та роботи санітарно-побутових приміщень.

¹⁷ Джерело: <http://www.fse.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/951811>

¹⁸ Ушакова-Кирпач І.М. ПРОБЛЕМИ ПОЛІПШЕННЯ СТАНУ БЕЗПЕКИ ТА ГІГІЄНИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ. Електронний ресурс: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/mizhnarodna-naukovo-praktychna-internet-konferentsiia-strategii-innovatsiinoho-rozvytku-pryrodnych-lych-dystyplin-dosvid-problemy-ta-perspektyvy/sektsiia-4-sotsialna-medycyna-hromadske-zdorovia-ta-hihiiena/10982-problemy-polipshennya-stanu-bezpeky-ta-hihiyeny-pratsi-v-ukrayini>

За даними Держкомстату, в останні роки понад 1,5 млн. працівників працювали в антисанітарних умовах збільшеної забрудненості повітря на робочому місці хімічними речовинами, пилом, перевищень рівнів шуму та вібрації, важкості та напруженості праці. На деяких підприємствах кількість таких робітників складає до 2/3 загальної кількості працюючих. В середньому в шкідливих та небезпечних умовах праці на сьогоднішній день працює майже кожен третій робітник.

Україна є майже єдиною країною у світі, в якій ризики цих витрат не контролюються, щоб їх уникнути, та не обліковуються.

Гострою соціальною проблемою залишається також високий травматизм невиробничого характеру. За оцінкою фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень НАН, в Україні щорічні втрати економіки тільки внаслідок травмування і загибелі громадян у сфері, не пов'язаній з виробництвом, перевищують 10 млрд. грн., зокрема внаслідок загибелі – 9,2 млрд., а травмування, що призвело до тимчасової непрацездатності, – 1,12 млрд. грн. Це становить близько 2,5% ВВП України¹⁹.

Продовжується негативна тенденція до збільшення кількості вперше виявлених профзахворювань, число яких складає 5000-7000 щорічно. За допомогою по профзахворюванню робітник звертається до медичних закладів надто пізно, вже після втрати працездатності, і, як наслідок, – інвалідність.

Важливою причиною служить той факт, що більшість хворих бояться втратити роботу, тому намагаються приховати наявність у себе патології, несумісної з їхньою професійною діяльністю. До того ж виявлення профзахворювання на виробництві, особливо в закладах охорони здоров'я, тягне за собою розслідування причин професійного захворювання з залученням відповідних фахівців, що не схвалюється адміністрацією закладів.

Профілактичні та періодичні медичні огляди проводяться формально або не проводяться зовсім. У результаті це призводить до того, що професійні захворювання не діагностують, а хвороби відносять до загальної захворюваності. При співставленні цих фактів та кількості щорічно виявлених професійних захворювань у працівників цілком впевнено можна дійти висновку, що наявна статистика професійної захворюваності працівників не відповідає дійсності.

¹⁹ Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/migration_national_report_full.pdf

Наявність цих проблем створює негативний вплив на результати проведення економічних та соціальних реформ з відновлення економічного зростання і модернізації економіки держави. Останні глобальні оцінки Європейської спільноти показують, що необхідно терміново вжити заходів, щоб повернути цю тенденцію у зворотному напрямку і запобігти аваріям, нещасним випадкам на виробництві і профзахворюваності, що призводять до інвалідності, спонукають ранній вихід на пенсію, виключення з ринку праці, втрати годувальника та бідність.

На думку іноземних фахівців, які за програмою МОП працювали в Україні, велика кількість нещасних випадків зі смертельними наслідками пояснюється наступними причинами²⁰:

- незадовільною підготовкою робітників і роботодавців з питань охорони праці;
- відсутністю належного контролю стану безпеки на робочих місцях та виконання встановлених норм;
- недостатнім забезпеченням працюючих засобами індивідуального захисту;
- повільним впровадженням засобів та приладів колективної безпеки на підприємствах;
- спрацьованістю (у деяких галузях до 80%) засобів виробництва.

Все вищевикладене дає підстави стверджувати, що назріла нагальна необхідність розроблення та реалізації такої політики у сфері охорони праці, яка б забезпечила встановлення нормативів і параметрів безпеки праці, визнаних міжнародним співтовариством, та обсягів фінансування організаційних та технічних заходів на кожному робочому місці, які б звели до мінімуму ризику травмування і професійного захворювання, а також здійснення заходів з відновлення втраченого здоров'я працівників.

Оптимальним способом розв'язання проблеми, на думку фахівців, є підвищення рівня життя населення, підвищення обізнаності та інформування населення про наслідки настання нещасних випадків як виробничого так і побутового характеру²¹.

²⁰ Джерело: <https://nubip.edu.ua/node/76344>

²¹ Втрата працездатності-внаслідок травматизму. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.fssu.gov.ua/fse/control/vin/uk/publish/printable_article/102206;jsessionid=1B365B942434BAC85AF992093EAFEE01

2. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Конституція України гарантує громадянам право на належні, безпечні і здорові умови праці, забороняє використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах (ст. 43), надає право на скорочений робочий день щодо окремих професій і виробництв (ст. 45), на соціальний захист громадян у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності (ст. 46).

Законодавство України про охорону праці являє собою систему взаємозв'язаних нормативно-правових актів, що регулюють відносини у галузі реалізації державної політики щодо правових, соціально-економічних, організаційно-технічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці.

Питання охорони праці регулюються Законом України «Про охорону праці», Кодексом законів про працю України, Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», а також рядом постанов Кабінету Міністрів України та інших законодавчо-нормативних актів²².

Кодекс законів про працю України (КЗпП) визначає засади і гарантії здійснення громадянами права розпоряджатися своїми здібностями до праці. КЗпП регулює трудові відносини всіх працівників з метою зростання якості роботи, продуктивності праці, підвищення ефективності виробництва, зміцненню трудової дисципліни. Кодекс законів про працю визначає високий рівень умов праці та всебічну охорону трудових прав працівника (розділ XI “Охорона праці”).

Цей Кодекс набув чинності 10.12.1971 р. (остання на сьогодні редакція – від 03.03.2020 р.). Він гарантує кожному право на працю з оплатою праці не менше встановленого державою мінімального розміру, вільний вибір професії, роду занять і роботи. КЗпП також встановлює, що держава повинна створювати умови для ефективної зайнятості населення, підвищення і підготовки трудової кваліфікації, а при необхідності забезпечує

²² ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ ПРАЦІ. Електронний ресурс: https://minjust.gov.ua/m/str_5008

перепідготовку працівників. Всі громадяни мають рівні трудові право незалежно від расової, національної приналежності, мови, майнового та соціального стану, політичних поглядів, мови, релігійних переконань.

КЗпП регулює трудові відносини працівників незалежно від форми власності установ, підприємств, організацій, виду їх діяльності, галузевої належності, а також осіб, що працюють у фізичних осіб-підприємців²³.

Норми щодо охорони праці містяться в багатьох статтях КЗпП України. Так, у главі IV «Робочий час» КЗпП передбачено наступне:

– нормальна тривалість робочого часу працівників не може перевищувати 40 годин на тиждень (стаття 50);

– скорочена тривалість робочого часу встановлюється: 1) для працівників віком від 16 до 18 років – 36 годин на тиждень, для осіб віком від 15 до 16 років (учнів віком від 14 до 15 років, які працюють в період канікул) – 24 години на тиждень; 2) для працівників, зайнятих на роботах з шкідливими умовами праці, – не більш як 36 годин на тиждень (стаття 51);

– до надурочних робіт не залучаються вагітні жінки і жінки, що мають дітей віком до 3 років; особи, молодше 18 років; особи, що навчаються без відриву від виробництва в дні занять (стаття 63);

– надурочні роботи не повинні перевищувати для кожного працівника чотирьох годин протягом двох днів підряд і 120 годин на рік (стаття 65).

Питання праці вагітних жінок і жінок, які мають неповнолітню дитину, регулюється Кодексом у спеціальній главі «Праця жінок». Так, встановлено обмеження праці жінок на роботах у нічний час, заборону залучення вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років, до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження.

Одним із найважливіших нормативно-правових актів про охорону праці є Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 р. № 2694-ХІІ.

Він визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян на охорону їх життя і здоров'я в процесі трудової діяльності, регулює за участю відповідних державних органів відносини між власником підприємства, установи, організації незалежно від форм власності та видів їх діяльності і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні.

У статті 4 Закону зазначається, що засади державної політики в галузі охорони праці базуються на *10 основних принципах*:

²³ Кодекс законів про працю України (КЗпПУ) 2018. Електронний ресурс: <https://urist-ua.net/>

- пріоритет життя і здоров'я працівників, повна відповідальність роботодавця за створення безпечних і здорових умов праці;
- забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництв, технологій та продукції, а також сприяння підприємствам у створенні безпечних та нешкідливих умов праці;
- комплексний підхід до розв'язання завдань охорони праці з урахуванням досягнень в галузі науки і техніки та охорони довкілля;
- соціальний захист працівників, повне відшкодування шкоди потерпілим від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;
- встановлення єдиних вимог з охорони праці для всіх підприємств та суб'єктів підприємництва незалежно від форм власності та видів діяльності;
- адаптація трудових процесів до можливостей працівника;
- використання економічних методів управління охороною праці, участь держави у фінансуванні заходів щодо охорони праці;
- інформування, навчання, професійна підготовка і підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці;
- координація діяльності органів державної влади, установ, організацій, об'єднань громадян щодо розв'язування проблеми охорони здоров'я, гігієни та безпеки праці;
- використання світового досвіду щодо поліпшення умов і підвищення безпеки праці.

Закон встановлює пріоритет життя та здоров'я працівників по відношенню до результатів виробничої діяльності підприємства, тобто в першу чергу мають дотримуватись вимоги нормативно-правових актів про охорону праці, щоб працівник під час операцій виробничого циклу не отримував травм, не зазнавав погіршення стану здоров'я, професійних захворювань або зменшення працездатності, і лише потім має звертатись увага на результати виробничої діяльності підприємства.

На роботодавця покладено обов'язок під час укладання трудового договору проінформувати працівника під розписку про умови праці та про наявність на його робочому місці небезпечних і шкідливих виробничих факторів, які ще не усунуто, можливі наслідки їх впливу на здоров'я та про права працівника на пільги і компенсації за роботу в таких умовах відповідно до законодавства і колективного договору.

Умови праці на робочому місці, безпека технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються

працівником, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам законодавства.

Рівень розвитку техніки поки що не може забезпечити створення у всіх випадках і всім працівникам належних умов праці, що виключали б дію шкідливих факторів на їх організм. Тому законодавець передбачає пільги і компенсації працівникам, зайнятим на роботах з важкими та шкідливими умовами праці. Такі працівники безоплатно забезпечуються лікувально-профілактичним харчуванням, молоком або рівноцінними харчовими продуктами, газованою солоною водою, мають право на оплачувані перерви санітарно-оздоровчого призначення, скорочення тривалості робочого часу, додаткову оплачувану відпустку, пільгову пенсію, оплату праці у підвищеному розмірі.

На роботах із шкідливими і небезпечними умовами праці, а також роботах, пов'язаних із забрудненням або несприятливими метеорологічними умовами, працівникам видаються безоплатно за встановленими нормами спеціальний одяг, спеціальне взуття та інші засоби індивідуального захисту, а також мийні та знешкоджувальні засоби. Роботодавець зобов'язаний забезпечити за свій рахунок придбання, комплектування, видачу та утримання засобів індивідуального захисту відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці та колективного договору.

Відшкодування шкоди, заподіяної працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або у разі смерті працівника, здійснюється Фондом соціального страхування від нещасних випадків відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23.09.1999 р. № 1105-XIV.

Застосування праці жінок на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, на підземних роботах, крім деяких підземних робіт (нефізичних робіт або робіт, пов'язаних з санітарним та побутовим обслуговуванням), забороняється. Забороняється також залучати жінок до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми, відповідно до переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, граничних норм підіймання і переміщення важких речей, що затверджуються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я.

На роботодавця покладається обов'язок організувати розслідування та вести облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій.

Страхування від нещасного випадку здійснює Фонд соціального страхування від нещасних випадків – некомерційна самоврядна організація, що діє на підставі статуту, який затверджується її правлінням.

Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ регулює питання створення сприятливих для здоров'я умов праці, обов'язкових медичних оглядів працівників, умов праці підлітків, медико-соціальної експертизи втрати працездатності.

Окремі питання охорони праці унормовані Законами України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 р. № (ст. 9, 19), «Про колективні договори і угоди» від 01.07.1993 р. № 3356-ХІІ (ст. 7, 8) та іншими.

За порушення законодавства про охорону праці юридичні та фізичні особи, які використовують найману працю, притягаються органами державного нагляду за охороною праці до сплати штрафу.

На основі положень законів для їх розвинення чи деталізації розробляються підзаконні нормативно-правові акти з питань охорони праці (НПАОП), тобто, правила, норми, регламенти, положення, стандарти, інструкції та інші документи, обов'язкові для виконання.

Державний реєстр НПАОП²⁴ веде Державна служба України з питань праці України) – центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, здійснення державного гірничого нагляду, а також з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, на випадок безробіття в частині призначення, нарахування та виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг та інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб.

Останніми роками в Україні проводиться велика робота щодо розроблення та прийняття ряду нормативно-законодавчих документів, спрямованих на гармонізацію міжнародних вимог і стандартів у галузі охорони, безпеки та гігієни праці.

Так, національний стандарт ДСТУ ISO/CD 26000:2009 «Системи управління соціальною відповідальністю. Вимоги» був розроблений із врахуванням структури та вимог стандартів (проекту ISO 26000 (керівництво

²⁴ Електронний ресурс: <https://dsp.gov.ua/pokazhchyk-normatyvno-pravovykh-aktiv-z/>

з соціальної відповідальності)), ДСТУ ISO 9001:2009 (системи управління якістю), OHSAS 18001:2007 (системи менеджменту гігієни та безпеки праці. Вимоги), ISO 14001:2004 (системи менеджменту навколишнього середовища), SA 8000:2001 (соціальна відповідальність) з метою сприяння інтеграції у вже існуючі системи підприємств та організацій системи управління соціальною відповідальністю.

У 2017 р. було розроблено проект «Концепції відновлення системи медицини праці в Україні та здійснення профілактичних заходів щодо запобігання професійним захворюванням і професійним отруєнням у працівників, зайнятих на виробництвах із шкідливими умовами праці», який, на жаль, не був схвалений відповідним розпорядженням КМУ і не набув чинності²⁵. У проекті підкреслювалося, що здоров'я працівників є однією з передумов високої продуктивності праці, підвищення добробуту населення, соціально-економічного розвитку, обороноздатності та національної безпеки країни. Зазначалося, що, зараз в Україні зберігається ряд невирішених проблем медицини праці, в той же час виникло багато нових в зв'язку зі зміною політичної і соціально-економічної ситуації, обумовленої переходом промисловості і сільського господарства на ринкові відносини, появою нових форм власності (приватної, кооперативної та ін.), трудовою міграцією кваліфікованої робочої сили за кордон. Зараз вкрай необхідним є об'єднання зусиль законодавчої і виконавчої влади з подолання труднощів щодо збереження здоров'я працюючих. Цей процес може бути ефективнішим за підтримки міжнародних організацій (ВООЗ, МОП та ін.). Це сприятиме швидшому переходу України до європейських стандартів безпеки праці при збереженні і розвитку національних досягнень у цій галузі.

Постановою КМУ від 17 квітня 2019 р. № 337 затверджено Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві²⁶. Прописано організацію та процедуру розслідування нещасних випадків та/або гострих професійних захворювань (отруєнь); контроль, облік і звітність щодо нещасних випадків, гострих професійних захворювань (отруєнь), аварій; порядок складення санітарно-гігієнічних характеристик умов праці та вимоги до них; порядок встановлення зв'язку захворювання з умовами праці; визначено заходи щодо запобігання виникненню хронічних професійних захворювань (отруєнь).

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 989-р було схвалено Концепцію реформування системи управління охороною

²⁵ Електронний ресурс: <https://medprosvita.com.ua/pro-shvalennya-kontseptsiyi-vidnovlennya-sistemi/>

²⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF#Text>

праці в Україні²⁷, де зазначається, що реформування системи управління охороною праці в Україні здійснюватиметься з урахуванням основних положень Рішення Європейської комісії від 6 червня 2014 р. для Європейського парламенту та Ради, Європейського економіко-соціального комітету та Комітету регіонів щодо Рамкової стратегії Європейського Союзу із розвитку здоров'я та безпеки праці на 2014-2020 роки.

Підкреслюється також, що впровадження міжнародних трудових норм у національну юридичну практику та *ризикоорієнтованого підходу* забезпечить можливість ратифікації Україною конвенцій Міжнародної організації праці, якими передбачено більше прав і гарантій працівників порівняно з національним законодавством, в тому числі Конвенції про основи, що сприяють безпеці та гігієні праці, № 187, підписаної 15 червня 2006 року.

На виконання Концепції у липні 2020 р. Державною службою України з питань праці подано до обговорення проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики проведення роботодавцем заходів з безпеки та гігієни праці на основі ризикоорієнтованого підходу»²⁸, спрямованої на створення національної системи запобігання виробничим небезпекам та ризикам для забезпечення ефективною реалізації права працівників на безпечні та здорові умови праці, а також приведення її до законодавства Європейського Союзу.

²⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/989-2018-%D1%80#Text>

²⁸ <https://dsp.gov.ua/derzhpratsi-proponuie-do-obhovorennia-proiekt-postanovy-kabinetu-ministriv-ukrainy-pro-zatverdzhennia-metodyky-provedennia-robotodavtsem-zakhodiv-z-bezpeky-ta-hihiieny-pratsi-na-osnovi-ryzykooorientov/>

3. ОХОРОНА ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Згідно з Законом України «Про охорону праці» від 14.10.1992 р. № 2694-ХІІ служба охорони праці створюється роботодавцем для організації виконання правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, професійним захворюванням і аваріям у процесі трудової діяльності.

Подібна служба створюється на підприємстві в обов'язковому порядку. Варто зауважити, що *структура служби має відмінності в залежності від кількості працівників.*

Згідно зі ст. 15 Закону України «Про охорону праці» така служба обов'язково повинна бути створена на підприємстві з кількістю працюючих 50 і більше осіб відповідно до Типового положення про службу охорони праці²⁹.

На підприємстві з кількістю працівників менше 50 осіб функції служби охорони праці можуть виконувати в порядку сумісництва особи, які мають відповідну підготовку.

На підприємстві з кількістю працівників менше 20 осіб для виконання функцій служби охорони праці можуть залучатися сторонні спеціалісти на договірних засадах, які мають відповідну підготовку.

Зазвичай виокремлення служби охорони праці як такої в структурі підприємства не практикується. Її функції покладаються на традиційні структурні підрозділи – відділи охорони праці (відділи охорони праці та промислової безпеки, охорони праці та пожежної безпеки).

Підпорядковується служба охорони праці згідно із законодавством безпосередньо роботодавцеві. Проте роботодавець може доручити функціональне управління (кураторство) діяльністю служби іншій посадовій особі, скажімо, головному інженерові, заступникові директора з охорони праці тощо.

Покладення таких обов'язків потрібно закріпити наказом або відобразити в посадовій інструкції уповноваженої особи.

Робота служби охорони праці підприємства має здійснюватись відповідно до плану роботи та графіків обстежень, затверджених роботодавцем.

Функціями служби охорони праці є³⁰:

²⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1526-04#Text>

³⁰ Організація роботи служби охорони праці на підприємстві. Електронний ресурс: <http://oppb.com.ua/articles/organizaciya-roboty-sluzhby-ohorony-praci-na-pidpryemstvi>

1) Підготовка проектів наказів (розпоряджень) з питань охорони праці і внесення їх на розгляд роботодавцю. Проведення спільно з представниками інших структурних підрозділів і за участю представників професійної спілки підприємства або, за її відсутності, уповноважених найманими працівниками осіб із питань охорони праці перевірок дотримання працівниками вимог нормативно-правових актів з охорони праці.

2) Проведення з працівниками вступного інструктажу з питань охорони праці.

3) Ведення обліку та проведення аналізу причин виробничого травматизму, професійних захворювань, аварій на виробництві, заподіяної ними шкоди.

4) Забезпечення належного оформлення і зберігання документації з питань охорони праці, а також своєчасної передачі її до архіву для тривалого зберігання згідно з установленим порядком.

5) Складання звітності з охорони праці за встановленими формами.

6) Складання за участю керівників підрозділів підприємства переліків професій, посад і видів робіт, на які повинні бути розроблені інструкції з охорони праці, що діють в межах підприємства, надання методичної допомоги під час їх розроблення.

Служба охорони праці:

- складає за участю керівників підрозділів, служб головних спеціалістів (головного технолога, головного механіка, головного енергетика, головного металурга, інших фахівців), служби організації праці та заробітної плати переліки професій і видів робіт, для яких повинні бути розроблені інструкції, надає методичну допомогу під час їх розроблення;

- бере участь у розробленні інструкцій, зокрема на основі нормативно-правових актів з охорони праці, забезпечення якими підрозділів покладено на службу;

- реєструє інструкції, що вводяться в дію (переглядаються) в журналі реєстрації інструкцій з охорони праці на підприємстві;

- видає примірники інструкцій керівникам структурних підрозділів (служб) з реєстрацією в журналі обліку видачі інструкцій з охорони праці на підприємстві;

- систематично контролює своєчасність розроблення нових і відповідність чинних інструкцій вимогам законодавства, періодичність перегляду та своєчасність внесення змін і доповнень до них;

- забезпечує підрозділи стандартами, іншими нормативно-технічними та організаційно-методичними документами з охорони праці.

7) Інформування працівників про основні вимоги законів, інших нормативно-правових актів та актів з охорони праці, що діють в межах підприємства.

8) Розгляд:

- питань про підтвердження наявності небезпечної виробничої ситуації, що стала причиною відмови працівника від виконання дорученої роботи відповідно до законодавства (у разі необхідності);

- листів, заяв, скарг працівників підприємства, що стосуються питань додержання законодавства про охорону праці.

9) Організація:

- забезпечення підрозділів нормативно-правовими актами з охорони праці та актами з охорони праці, що діють в межах підприємства, посібниками, навчальними матеріалами з цих питань;

- роботи кабінету з охорони праці, підготовки інформаційних стендів, кутків з охорони праці тощо;

- нарад, семінарів, конкурсів тощо з питань охорони праці;

- пропаганди з питань охорони праці з використанням інформаційних засобів.

10) Участь у:

- розслідуванні нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві;

- складанні санітарно-гігієнічної характеристики умов праці працівників, які проходять обстеження щодо наявності професійних захворювань (отруєнь);

- проведенні внутрішнього аудиту охорони праці та атестації робочих місць за умовами праці;

- роботі комісій з приймання в експлуатацію закінчених будівництвом, реконструкцією або технічним переозброєнням об'єктів виробничого та соціально-культурного призначення, відремонтованого або модернізованого устаткування в частині дотримання вимог охорони (безпеки) праці;

- розробленні положень, інструкцій, розділу «Охорона праці» колективного договору, інших актів з охорони (безпеки) праці, що діють у межах підприємства;

- складанні переліків професій і посад, згідно з якими працівники повинні проходити обов'язкові попередні і періодичні медичні огляди;

- організації навчання з питань охорони праці; роботі комісії з перевірки знань з питань охорони праці.

11) Контроль за:

- виконанням заходів, передбачених програмами, планами щодо поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, колективним договором та заходами, спрямованими на усунення причин нещасних випадків і професійних захворювань та аварій на виробництві;
- проведенням ідентифікації та декларуванням безпеки об'єктів підвищеної небезпеки;
- наявністю в структурних підрозділах інструкцій з охорони праці згідно з переліком професій, посад і видів робіт, своєчасним внесенням в них змін;
- своєчасним проведенням необхідних випробувань і технічних оглядів устаткування;
- станом запобіжних і захисних пристроїв, вентиляційних систем;
- своєчасним проведенням навчання з питань охорони праці, всіх видів інструктажу з охорони праці;
- забезпеченням працівників засобами індивідуального та колективного захисту, мийними та знешкоджувальними засобами;
- санітарно-гігієнічними і санітарно-побутовими умовами працівників згідно з нормативно-правовими актами;
- своєчасним і правильним наданням працівникам пільг і компенсацій за важкі та шкідливі умови праці, забезпеченням їх лікувально-профілактичним харчуванням, молоком або рівноцінними йому харчовими продуктами, газованою солоною водою, наданням оплачуваних перерв санітарно-оздоровчого призначення;
- утриманням у безпечному стані території підприємства, внутрішніх доріг та пішохідних доріжок;
- організацією робочих місць відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці;
- використанням цільових коштів, виділених для виконання комплексних заходів з досягнення нормативів та підвищення існуючого рівня охорони праці;
- застосуванням праці жінок, інвалідів і осіб, молодших 18 років, відповідно до вимог законодавства;
- виконанням приписів посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці та поданням страхового експерта з охорони праці;
- проведенням попередніх і періодичних медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах зі шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є потреба у професійному доборі, щорічних обов'язкових медичних оглядів осіб віком до 21 року.

Спеціалісти служби охорони праці мають право:

- видавати керівникам структурних підрозділів підприємства обов'язкові для виконання приписи щодо усунення наявних недоліків, одержувати від них необхідні відомості, документацію і пояснення з питань охорони праці. Припис спеціаліста з охорони праці може скасувати лише роботодавець;

- зупиняти роботу виробництв, дільниць, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва у разі порушень, які створюють загрозу життю або здоров'ю працівників;

- вимагати відсторонення від роботи осіб, які не пройшли передбачених законодавством медичного огляду, навчання, інструктажу, перевірки знань і не мають допуску до відповідних робіт або не виконують вимоги нормативно-правових актів з охорони праці;

- надсилати роботодавцю подання про притягнення до відповідальності посадових осіб та працівників, які порушують вимоги щодо охорони праці;

- вносити пропозиції про заохочення працівників за активну працю за поліпшення стану безпеки праці;

- залучати, за погодженням з роботодавцем і керівниками підрозділів підприємства, спеціалістів підприємства для проведення перевірок стану охорони праці.

Перевірки дотримання працівниками вимог нормативно-правових актів з охорони праці (внутрішній аудит охорони праці, контроль стану охорони праці) повинні визначати і спрямовуватися на:

- безпосередні об'єкти контролю служби охорони праці, визначені в Положенні про службу охорони праці підприємства;

- найбільш значимі та відповідальні функції системи управління охороною праці (навчання, медогляди, забезпечення засобами захисту, виявлення виробничих небезпек та управління ризиками, та інші);

- планові (за графіком) і позапланові (післяаварійні) контрольні заходи, обстеження одноособові та колективні);

- підвищення рівня професійних знань;

- належний стан документування, закріпленого за службою;

- об'єктивність і дієвість приписів, що видаються службою;

- аналіз і класифікація виявлених порушень, планування та контроль за їх усуненням.

Робота служби охорони праці підприємства повинна здійснюватись відповідно до плану роботи та графіків обстежень, затверджених роботодавцем³¹.

Робочі місця працівників служби охорони праці мають розміщуватись (як правило) в окремому приміщенні, забезпечуватись належною оргтехнікою, технічними засобами зв'язку і бути зручними для приймання відвідувачів.

Служба охорони праці взаємодіє з іншими структурними підрозділами, службами, фахівцями підприємства та представниками профспілки, а за її відсутності – з уповноваженими найманими працівниками особами з питань охорони праці.

³¹ Типове положення про службу охорони праці. Затверджено наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 15 листопада 2004 р. N 255

4. ОBOB'ЯЗКИ КЕРІВНИКА ПІДПРИЄМСТВА У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Керівники підприємств організовують, забезпечують і контролюють трудову діяльність працюючих на дорученій ділянці у відповідності з вимогами Закону України «Про охорону праці», норм і правил по газо-, електро- пожежобезпеці і забезпечують безпечні методи праці на кожному робочому місці.

Роботодавець несе *безпосередню відповідальність* за порушення Закону України «Про охорону праці».

Відповідальність за організацію, здійснення навчання, перевірку знань працівників і проведення інструктажів з питань охорони праці покладається на керівника підприємства.

Керівник підприємства *повинен виконувати* ті наступні положення, що наведені у статті 5 Закону України «Про охорону праці»:

- під час укладання трудового договору роботодавець повинен проінформувати працівника під розписку про умови праці та про наявність на його робочому місці небезпечних і шкідливих виробничих факторів, які ще не усунуто, можливі наслідки їх впливу на здоров'я та про право працівника на пільги і компенсації за роботу в таких умовах відповідно до законодавства та колективного договору;

- умови трудового договору не можуть містити положень, що суперечать законам та іншим нормативно – правовим актам з охорони праці. Також працівнику не може пропонуватися робота, яка згідно медичних висновків протипоказана йому за станом здоров'я. До виконання робіт підвищеної небезпеки і тих, що потребують професійного добору, допускаються особи за наявності висновку психофізіологічної експертизи;

- усі працівники згідно із законом підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.

Суб'єкт господарювання при організації своєї діяльності повинен знати і сумлінно виконувати норми законодавства про охорону праці. Це можливо за умов створення якісної служби охорони праці, яка створюється для організації виконання правових, організаційно – технічних, санітарно – гігієнічних, соціально

- економічних і лікувально – профілактичних заходів, спрямованих на запобігання нещасних випадків, професійних захворювань і аварій в процесі

праці (стаття 1 Закону України «Про охорону праці»); обов'язкового фінансування (0,2% від фонду оплати праці за попередній рік для підприємств, що утримуються за рахунок місцевого бюджету; 0,5% - для підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності або фізичних осіб, які у відповідності до законодавства використовують найману працю(стаття 19 Закону України «Про охорону праці»)); забезпечення працівників засобами індивідуального захисту відповідно до діяльності (стаття 8 Закону України «Про охорону праці»); проходження медичних оглядів та проведення відповідної підготовки та навчання з питань охорони праці тощо; безперервність навчання всіх працівників, а особливо відповідальних за охорону праці для отримання додаткових знань та навичок з питань охорони праці та безпечного ведення робіт, набуття досвіду із запобігання аварійним ситуаціям (статті 17 та 18 Закону України «Про охорону праці»).

Керівник підприємства, установи або організації незалежно від форми власності має виконувати правила і норми з охорони та безпеки праці, зміцнювати трудову і технологічну дисципліни з метою запобігання випадків травматизму на виробництві за допомогою розроблених інструкцій відповідно до діяльності підприємства. Попереджувати нещасні випадки на виробництві за допомогою проведення повторних, позапланових та цільових інструктажів. Проводити детальний аналіз травматизму, основні причини виникнення нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань з метою попередження нових нещасних випадків (стаття 13 Закону України «Про охорону праці»).

5. ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Усі зміни, які відбуваються сьогодні у житті та праці жителів сільської місцевості, призводять до багатофакторних і неоднорідних навантажень.

У останні роки рівень професійної захворюваності в Україні підвищився з 1,2 до 1,9 особи на 10 тис. працюючих за рахунок збільшення кількості потерпілих більше ніж у 1,5 рази.

В умовах підвищеного рівня шуму під час роботи перебувають до 30% працівників сільського господарства, вібрації – до 20%, високої запиленості – до 17%, загазованості – до 13%, високої температури повітря – до 10%. Навіть на сучасних тракторах і самохідних сільськогосподарських машинах повітря робочої зони забруднено пилом, відпрацьованими газами, частками пестицидів, мінеральних добрив. У тваринницьких приміщеннях рівень шуму перевищує допустимий на 3–10 дБ; швидкість руху повітря – в 1,2–1,6 разів; вміст аміаку – до 5 раз; концентрація пилу – у 3–10 разів; вміст у повітрі антибіотиків, які використовують як стимулятори росту – у 5–7 разів; кількість мікроорганізмів коливається від 20 тис. до 1 млн. у 1 м³ повітря³².

Також дуже гострою є проблема незадовільного стану організації охорони праці у фермерських господарствах, на яких, як правило, зайнята невелика кількість працюючих. Про це свідчать високі показники виробничого травматизму (лише з січня по квітень 2019 р. в сільському господарстві кількість потерпілих від нещасних випадків на виробництві склала 144 особи, з яких 20 загинуло)³³.

Метою охорони праці в сільському господарстві є створення для працівників сприятливих умов праці, зниження рівня виробничого травматизму, запобігання виникненню професійних захворювань тощо під час виконання ними своїх трудових обов'язків. Реалізовується ця мета на базі нормативно-правових норм (загальних та спеціальних)³⁴.

До першої групи можна віднести ті, що регламентують порядок організації охорони праці на сільськогосподарському підприємстві (створення служби охорони праці, проходження медичних оглядів, проведення навчання з питань охорони праці, фінансування охорони праці, розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій

³² Сучасний стан охорони праці в Україні та за кордоном. Електронний ресурс: <https://zlochiv.net/suchasnyy-stan-okhorony-pratsi-v-ukraini-ta-za-kordonom/>

³³ Стан виробничого травматизму за 4 місяці 2019 та 2018 року по галузях нагляду (осіб). Джерело: <https://ks.dsp.gov.ua/2019/07/19/stan-virobnichogotravmaOzmu-po-ukrayini-za-6-misyatsiv2019-ta-2018-roku/>

³⁴ Аграрне право України: підручник / В.М. Єрмоленко, О.В. Гафурова, М.В. Гребенюк та ін.; за заг. ред. В.М. Єрмоленка. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 608 с.

тощо), стимулювання охорони праці, державне управління, державний нагляд та громадський контроль за дотриманням законодавства про охорону праці, а також норми, що передбачають відповідальність за порушення цього законодавства.

Другу групу норм можна диференціювати за сферою поширення на норми з охорони праці, що поширюються на:

а) певні категорії працюючих (охорона праці жінок, неповнолітніх, інвалідів);

б) певні галузі сільського господарства (охорона праці в рослинництві, тваринництві, переробній галузі тощо).

Правові норми інституту охорони праці в сільському господарстві містяться в різних за своєю юридичною силою нормативно-правових актах, що є джерелами охорони праці в сільському господарстві.

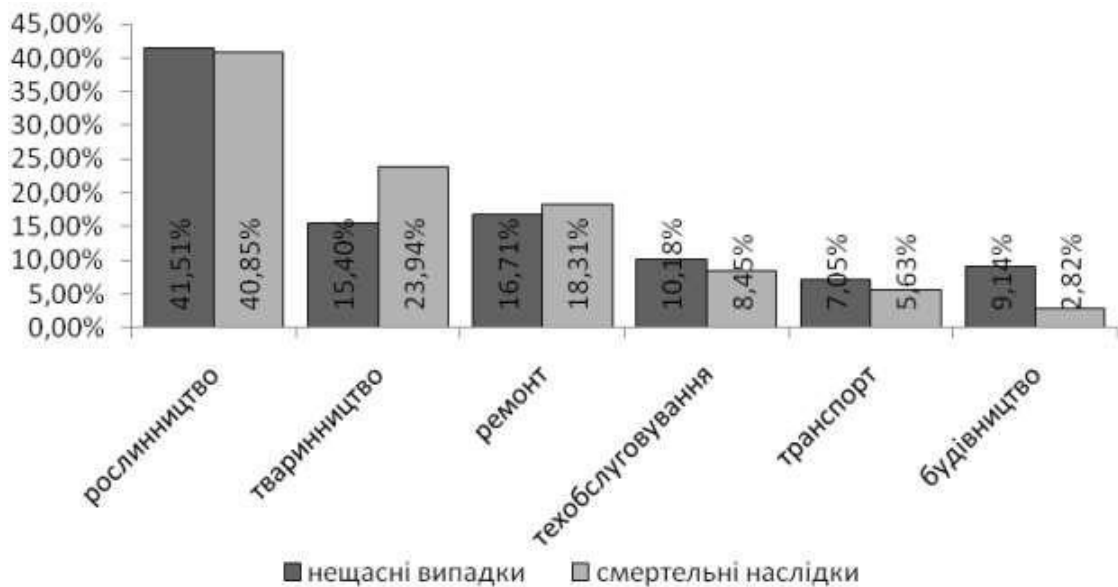

Рис. 5 – Розподіл частки постраждалих працівників сільського господарства у 2015-16 рр. за основними видами діяльності, %

Поряд із законами України, джерелами охорони праці в сільському господарстві є постанови та розпорядження Кабінету міністрів України, нормативні акти міністерств та відомств.

Джерелом охорони праці в сільському господарстві є і норми міжнародного права, зокрема, конвенції МОП № 184 2001 р. «Про безпеку та гігієну праці в сільському господарстві» (ратифікована Законом України від 1 квітня 2009 р.), № 129 1969 р. «Про інспекцію праці в сільському господарстві» (ратифікована Законом України від 8 вересня 2004 р.).

Основний же масив джерел правового регулювання охорони праці в сільському господарстві складають правила, норми, стандарти, інструкції.

Так, наказом Міністерства агропромислового комплексу України від 15 грудня 1999 р. № 368 було затверджено «Збірник примірних інструкцій з охорони праці для працівників під час виконання робіт у рослинництві»³⁵.

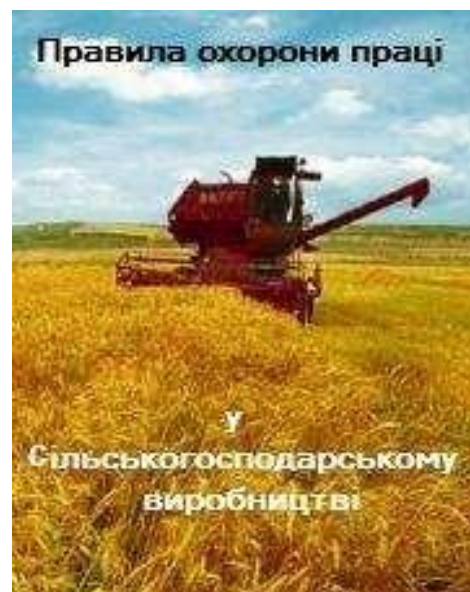
Збірник містить Примірну інструкцію з охорони праці під час виконання ручних робіт у рослинництві (ПІ 2.0.00-081-99); Примірну інструкцію з охорони праці під час виконання робіт із пестицидами та агрохімікатами (ПІ 2.0.00-082-99); Примірну інструкцію з охорони праці під час післязбиральної доробки зерна (ПІ 2.0.00-083-99); Примірну інструкцію з охорони праці під час заготівлі кормів (ПІ 2.0.00-084-99); Примірну інструкцію з охорони праці під час доробки та закладання на зберігання плодоовочевої продукції (ПІ 2.0.00-085-99); Примірну інструкцію з охорони праці під час виконання робіт у садах і на виноградниках (ПІ 2.0.00-086-99) та Примірну інструкцію з охорони праці під час виконання робіт у захищеному ґрунті (ПІ 2.0.00-087-99).

Мінсоцполітики наказом від 29.08.2018 р. №1240 затвердило Правила охорони праці у сільськогосподарському виробництві³⁶, що вперше містять правила охорони праці усіх видів сільськогосподарського виробництва в одному документі.

Нові Правила поширюються на всіх юридичних та фізичних осіб, які провадять діяльність у сільському господарстві і відповідно до законодавства використовують найману працю, та працівників, що працюють у сільськогосподарському виробництві. Їх вимоги є обов'язковими для виконання роботодавцями та працівниками під час виробництва сільськогосподарської продукції.

Правилами визначено вимоги:

1. до виробничого обладнання та організації робочих місць;
2. під час експлуатації сільськогосподарської техніки;
3. під час одержання продукції рослинництва, а саме під час:
 - використання пестицидів та мінеральних добрив,

³⁵ Електронний ресурс: <http://oppb.com.ua/content/pro-zatverdzhennya-zbirnyka-prymirnyh-instrukciy-z-ohorony-praci-dlya-pracivnykiv-pid-chas>

³⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1090-18#Text>

- обробітку ґрунту, сівби, садіння і догляду за посівами,
 - збирання зернових, зернобобових та круп'яних культур,
 - післязбирального доробляння та зберігання зернових, зернобобових та круп'яних культур,
 - збирання та заготівлі соломи, сіна, сінажу і силосу,
 - збирання та післязбирального доробляння льону,
 - вирощування та збирання цукрових буряків,
 - вирощування, збирання та післязбирального доробляння картоплі,
 - закладання і вирощування багаторічних насаджень та збирання врожаю,
 - виконання робіт у захищеному ґрунті,
 - зрошувального землеробства;
4. під час одержання продукції тваринництва, а саме під час:
 - приготування кормів;
 - навантаження, транспортування та роздавання кормів,
 - транспортування, переганяння та випасання тварин,
 - прибирання, видалення, оброблення та зберігання гною,
 5. під час утримання великої рогатої худоби;
 6. під час утримання коней;
 7. під час утримання свиней;
 8. під час гужових переїздів та перевезень
 9. під час утримання птиці;
 10. до застосування засобів інфрачервоного та ультрафіолетового випромінювання;
 11. до годівлі та напування птиці;
 12. безпеки в бджільництві.

Основною задачею заходів і засобів по охороні праці в сільському господарстві є, як зазначалося, створення для працівників здорових і безпечних умов праці, попередження та профілактика виникнення професійних захворювань, нещасних випадків і аварій, пов'язаних з виробничими процесами сільському господарстві, тобто захист працюючих від впливу шкідливих і небезпечних факторів – фізичних, хімічних, біологічних та психофізіологічних.

При цьому сільськогосподарське виробництво характеризується цілим рядом структурних, організаційних, технологічних особливостей, що

впливають на рівень виробничих ризиків і роблять цю галузь однією з найбільш травмонебезпечних.

Агропромислове виробництво характеризується наявністю цілого ряду негативних факторів, які вже стали традиційними:

- старіння основних фондів, зростаюча кількість фізично зношеного та морально застарілого обладнання, машин та механізмів, не відповідність безпечним умовам праці;
- постійний збільшення кількості робочих місць, що не відповідають вимогам нормативно правових актів з охорони праці, не забезпечення працюючих засобами індивідуального захисту.

Основним особливостями організації виробничого процесу в аграрному секторі економіки є³⁷:

- сезонність робіт, що практично не дає можливості в окремі періоди року дотримуватися нормативної тривалості робочого дня, внаслідок чого щорічно травматизм досягає пікових значень в одні і ті ж місяці року (липень-серпень, жовтень);

- нерівномірне навантаження працівників протягом року (кількість працівників в агропромисловому виробництві в липні перебільшує в середньому за рік на 12-15%);

- застосування праці підлітків і осіб пенсійного віку у напружений період польових робіт (в липні їх кількість сягає 4-5% від загальної кількості працюючих).

Сільське господарство включає такі основні галузі, як рослинництво та тваринництво, а також обслуговування (ветеринарне обслуговування, технічне обслуговування машин і обладнання тощо) та переробне виробництво, кожне з яких має цілий ряд специфічних шкідливих (дія яких при певних умовах може призвести до захворювання, зниження працездатності, негативному впливу на здоров'я нащадків) і небезпечних (вплив яких в певних умовах призводить до травм, гострого отруєння або іншого раптового погіршення здоров'я або до смерті) виробничих факторів.

Так, роботи в рослинництві пов'язані із застосуванням пестицидів та мінеральних добрив; боротьба з бур'янами, шкідниками та хворобами рослин, приготування робочих розчинів, протруювання насіння, обпилювання, обприскування, фумігація рослин, ґрунту та приміщень, приготування і розкидання протруєної приманки, підкормка рослин, внесення мінеральних добрив.

³⁷ Особливості охорони праці в сільськогосподарському виробництві. Електронний ресурс: <http://sokolivka.gromada.org.ua/news/1570014279/>

Більшість пестицидів та мінеральних добрив являються токсичними для організму людини. Потрапляючи в організм людини такі речовини можуть викликати порушення його нормальної життєдіяльності та бути причиною гострих та хронічних інтоксикацій.

Високий рівень небезпеки мають і механізовані роботи в рослинництві, так як працівники підпадають тривалій дії підвищеного рівня шуму, вібрації, підвищеній температурі в кабіні тракторів та комбайнів, нервовим перевантаженням, що призводить до високого показника виробничого травматизму серед трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва.

Типовими для тваринництва є небезпечні та шкідливі фактори, пов'язані з застосуванням в цій галузі різних технічних засобів:

- машин і механізмів для приготування кормів, прибирання гною, доїння молочних тварин, при обслуговування крупної рогатої худоби, поголів'я свиней, овець;

- широким використанням токсичних та подразнюючих речовин (лікарські та мінеральні добавки до кормів, дезінфікуючі, миючі засоби і тощо);

- постійним контактом працюючих з патогенними мікроорганізмами (бактеріями, вірусами та продуктами їх життєдіяльності, паразитами-збудниками інвазійних хвороб загальних для людини і тварини).

У сучасному сільськогосподарському виробництві постійно зростає кількість технологічних процесів, різних речовин, генетично-модифікованих організмів, що представляють небезпеку для життя і здоров'я працівників сільського господарства, і саме врахування цих нових небезпечних та шкідливих факторів з метою розробки ефективних заходів і засобів з охорони праці і їх закріплення на законодавчому рівні є основою для підвищення рівня безпеки сільського господарства як однієї з основних галузей економіки країни.

Окремо слід виділити проблеми охорони праці у фермерських господарствах.

Організація виробничих процесів у малих фермерських господарствах суттєво відрізняється від організації виробництва у великих сільськогосподарських підприємствах та агрохолдингах. Це обумовлюється порівняно невеликими площами землі, що обробляються, та малою чисельністю працюючих.

Працівники фермерських господарств із мінімальною кількістю сільськогосподарської техніки та устаткування виконують увесь цикл

технологічних робіт у сільському господарстві: обробіток ґрунту, посів, догляд за посівами, обробіток агрохімікатами та пестицидами, збір врожаю, вантажно-розвантажувальні роботи, заготівля та зберігання кормів. Часто один працівник суміщає декілька професій та спеціальностей, наприклад: механізатор, слюсар, зварник тощо.

Обсяг робіт, що виконуються, та їх сезонний характер спонукають голову фермерського господарства до мінімізації затрат на охорону праці й на утримання найманих працівників.

Проте, виробнича необхідність, пов'язана із залученням до робіт непідготовленого персоналу, часто призводить до нещасних випадків на виробництві.

Відповідно до чинних нормативно-правових актів для організації охорони праці у фермерських господарствах повинна бути створена служба охорони праці. Так, якщо чисельність працюючих у фермерських господарствах мала – їх слід перевести на самоорганізацію техніки безпеки та охорони праці. У процесі самоорганізації охорони праці всі обов'язки, пов'язані з технікою безпеки, навчанням, підвищенням кваліфікації та отриманням дозволів з охорони праці, покладено на самого господаря³⁸.

Отже, незалежно від обсягу виробництва та кількості працюючих господар повинен усвідомлювати необхідність створення безпечних та здорових умов праці для попередження виробничого травматизму й професійних захворювань у порядку, встановленому чинним законодавством.

Організація праці, при якій ігноруються умови безпеки та гігієни праці, підриває економічну ефективність підприємства, установи, організації, їх конкурентоспроможність і не може бути основою для стратегії сталого розвитку.

Соціальне значення охорони праці полягає в сприянні зростанню ефективності суспільного виробництва шляхом безперервного вдосконалення і поліпшення умов праці, підвищення її безпеки, зниження виробничого травматизму і захворюваності.

Окрім соціального, охорона праці має, безперечно, важливе економічне значення – це і висока продуктивність праці, зниження витрат на оплату лікарняних, компенсацій за важкі і шкідливі умови праці тощо. Так, за розрахунками Німецької ради підприємців, наслідки нещасних випадків коштують у 10 разів більше, ніж витрати на заходи і засоби щодо їх

³⁸ Охорона праці у фермерських господарствах. Джерело: <https://www.nemyriv-rda.gov.ua/index.php/5339-okhorona-pratsi-u-fermerskykh-hospodarstvakh>

попередження. В Україні, враховуючи мізерні витрати на заходи щодо охорони праці, ця різниця ще більша.

Рис. 6 – Цілі сталого розвитку до 2030 року

Управління охороною праці в умовах ринкової економіки має вирішувати соціальні та економічні завдання як на державному рівні, так і в межах окремого об'єкта господарювання³⁹.

Система управління охороною праці повинна базуватись на сучасних інформаційних технологіях, а впроваджувати їх у практику виробничих відносин мають працівники, в яких сформовано працезахоронний світогляд, на що необхідно спрямувати зусилля аграрних закладів освіти. Це дасть змогу підвищити безпеку праці сільськогосподарських працівників через своєчасне виявлення ситуацій, пов'язаних з ризиками, а також впровадити ефективну систему щодо запобігання їх проявів та мінімізації наслідків.

Як показує світовий досвід, безпека праці є основною гарантією стабільності, якості та ефективності будь-якого виробництва.

³⁹ Романів Л. В., Бабух І. Б. Охорона праці в Україні: проблеми, досвід, перспективи // Соц.-ек.проблеми сучас.періоду України, 2014, Вип. 4(108)

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Організації, що займаються міжнародно-правовим регулюванням трудових відносин:

1. *Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ);*
2. *Організація Північноатлантичного договору (НАТО);*
3. *Організація Об'єднаних Націй (ООН);*
4. *Міжнародна організація зі стандартизації (ISO);*
5. *Міжнародна організація праці (МОП)*

2. Яка міжнародна організація здійснює нормотворчу діяльність у сфері праці?

3. Як можна охарактеризувати ситуацію з безпекою та умовами праці на більшості підприємств в Україні?

4. Питання охорони праці в Україні регулюються:

1. *Законом України «Про охорону праці»;*
2. *Кодексом законів про працю України;*
3. *Цивільним Кодексом України;*

4. *Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»;*

5. *Виправно-трудоим Кодексом України.*

6. У якому законі сформульовані основні принципи державної політики в галузі охорони праці?

7. У Концепції реформування системи управління охороною праці в Україні (2018 р.) передбачено проведення роботодавцем заходів з безпеки та гігієни праці на основі:

1. *вартісного підходу;*
2. *функціонального підходу;*
3. *ризикоорієнтованого підходу.*

8. Структура служби охорони праці на підприємстві в залежності від кількості працівників:

1. 50 і більше осіб	А	функції можуть виконувати в порядку сумісництва особи, які мають відповідну підготовку можуть залучатися сторонні спеціалісти на договірних засадах, які мають відповідну підготовку служба обов'язково повинна бути створена
2. менше 50 осіб	Б	
3. менше 20 осіб	В	

9. Правила охорони праці у сільськогосподарському виробництві, затверджені наказом Мінсоцполітики від 29.08.2018 р. №1240:

1. є збірником примірних інструкцій з охорони праці для різних видів сільськогосподарського виробництва;

2. містять правила охорони праці усіх видів сільськогосподарського виробництва в одному документі;

3. містять гігієнічну класифікацію праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища.

10. Сезонність робіт є однією з основних особливостей організації виробничого процесу в аграрному секторі економіки (так чи ні).

ДРУКОВАНІ ТА ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛА

Нормативна література

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII.
3. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII.
4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII.
5. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18.01.2001 № 2245-III.
6. Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13.07.2000 № 1908-III.
7. Постанова КМУ від 09.01.2014 № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту».
8. Наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України «Про затвердження Вимог до роботодавців щодо захисту працівників від шкідливого впливу хімічних речовин» від 22.03.2012 № 627.
9. Наказ МНС України від 22.03.2012 № 627 «Вимоги до роботодавців щодо захисту працівників від шкідливого впливу хімічних речовин».
10. Наказ МВС України від 20.04.2017 № 325 «Про затвердження Типового положення про підрозділ з питань цивільного захисту суб'єкту господарювання».
11. Наказ МВС України від 05.11.2018 № 879 «Правила техногенної безпеки».
12. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 01.02.2016 № 135 «Про утворення функціональної підсистеми запобігання надзвичайним ситуаціям і ліквідації їх наслідків в організаціях і на об'єктах галузей промисловості єдиної державної системи цивільного захисту».

Рекомендована література

Базова

1. Кудрявицька А.М., Ракоїд О.О. Цивільний захист. Навчальний посібник для вивчення дисципліни для студентів спеціальностей 101 Екологія, 162 Біотехнології та біоінженерія, 202 Захист і карантин рослин. – К.: Компрінт, 2016. – 376 с.
2. Ракоїд О.О., Кудрявицька А.М. Діяльність суб'єктів господарювання в сфері цивільного захисту. Методичні рекомендації для самостійного

вивчення дисципліни «Цивільний захист та охорона праці» для студентів ОС Магістр за спеціальністю 101 Екологія. – К.: НУБіП. – 2021. – 65 с.

4. Ракоїд О.О. Охорона та безпека праці у захисті рослин. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни «Безпека праці в захисті рослин» для студентів ОС Магістр за спеціальністю 202 Захист і карантин рослин. – К.: НУБіП. – 2021. – 71 с.

5. Кудрявицька А.М., Ракоїд О.О. Пожежна безпека. Інженерні заходи зі зниження ризику виникненні пожежі. Методичні рекомендації з дисципліни «Цивільний захист» щодо виконання практичних робіт. Код на найменування спеціальності 101 Екологія, 162 Біотехнології та біоінженерії, 202 Захист і карантин рослин. К.: Видавничий центр НУБіП України, 2016. – 29 с.

6. Кудрявицька А.М., Ракоїд О.О. Методичні рекомендації для самостійного вивчення дисципліни «Цивільний захист» «Правові засади Цивільного захисту в Україні» для студентів ОС Магістр спеціальностей 101 Екологія, 162 Біотехнології та біоінженерія, 202 Захист і карантин рослин. – К.: НУБіП, 2018. – 77 с.

7. Ракоїд О.О., Кудрявицька А.М. Методичні рекомендації для самостійного вивчення дисципліни «Цивільний захист» «Захист населення і територій від НС у сучасних умовах» для студентів ОС Магістр спеціальностей 101 Екологія, 162 Біотехнології та біоінженерія, 202 Захист і карантин рослин. – К.: НУБіП, 2018. – 114 с.

8. Кравченко О.А. Методичні рекомендації "Порядок створення та функціонування спеціалізованих служб цивільного захисту підприємств, установ та організацій". – Кропивницький: НМЦ ЦЗ та БЖД Кіровоградської області, 2017 – 23 с.

9. Конспект лекцій з дисциплін «Цивільна оборона» та «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона» для студентів та слухачів другої вищої освіти, які навчаються на факультеті післядипломної освіти і заочного навчання (спеціальності «Менеджмент організацій» «Економіка підприємства», «Облік і аудит», «Електротехнічні системи електроспоживання») / Авт.: Ачкасов А.Є., Пашков В.І., Ачкасов І.А. – Харків: ХНАМГ, 2009. – 211 с.

Допоміжна

1. Цивільна оборона вчора і сьогодні, історія розвитку. – Режим доступу: kr-rada.gov.ua/files/content/files/istoriua.doc

2. Стахеєв М.О., Рафальський Ю.І., Колеснік О.М. Від постів ПСОЗ до РТВ // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України, 2010, №1(3) – С. 127–130. – Режим доступу: www.hups.mil.gov.ua/.../nitps_2010_1_26.pdf

3. Барило О. Г. Проблемні питання інформаційного забезпечення цивільного захисту України // Державне управління: удосконалення та розвиток № 8, 2017. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1112>

4. Любінський А. М. Сучасний стан та перспективи модернізації системи цивільного захисту України / А. М. Любінський // Ефективність державного управління. – 2015. – Вип. 43. – С. 104–109. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_43_15.

5. Майстро С. В. Нормативно-правовий механізм державного управління системою цивільного захисту в Україні / С. В. Майстро, О. О. Труш // Актуальні проблеми державного управління. - 2014. - № 2. - С. 156-162. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2014_2_22.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій: <http://www.dsns.gov.ua/>

2. Нормативно-правові акти у сфері пожежної та техногенної безпеки: <http://km.dsns.gov.ua/ua/Normativna-baza-.html>

3. Міжнародна діяльність ДСНС України: <http://www.dsns.gov.ua/ua/Mizhnarona-diyalnist.html>.

4. Нормативно-правові акти у сфері цивільного захисту: <http://minagro.gov.ua/node/2998>.

5. Охорона праці і пожежна безпека: <https://oppb.com.ua/>

6. Державна служба з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: <http://www.consumer.gov.ua/>

7. Охорона праці на підприємстві: <https://www.sop.com.ua/>

МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

29.08.2018 № 1240

**Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
21 вересня 2018 р.
за № 1090/32542**

**Про затвердження Правил охорони праці у
сільськогосподарському виробництві**

Відповідно до статті 28 Закону України «Про охорону праці» та пунктів 8 і 10 Положення про Міністерство соціальної політики України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 року № 423 (зі змінами), **НАКАЗУЮ:**

1. Затвердити Правила охорони праці у сільськогосподарському виробництві, що додаються.

2. Визнати такими, що втратили чинність:

наказ Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 06 грудня 2004 року № 268 «Про затвердження Правил охорони праці у тваринництві. Велика рогата худоба», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 15 лютого 2005 року за № 226/10506 (зі змінами);

наказ Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 06 грудня 2004 року № 269 «Про затвердження Правил охорони праці у тваринництві. Свинарство», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 15 лютого 2005 року за № 227/10507 (зі змінами);

наказ Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 06 жовтня 2008 року № 213 «Про затвердження Правил охорони праці у птахівництві», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 03 листопада 2008 року за № 1067/15758;

наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України від 26 листопада 2012 року № 1350 «Про затвердження Правил охорони праці у тваринництві. Конярство», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 14 грудня 2012 року за № 2072/22384;

наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України від 26 листопада 2012 року № 1353 «Про затвердження Правил охорони праці у сільськогосподарському виробництві», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 14 грудня 2012 року за № 2075/22387.

3. Департаменту заробітної плати та умов праці (Товстенко О.П.) забезпечити подання цього наказу в установленому порядку на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України.

4. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

5. Контроль за виконанням цього наказу покласти на першого заступника Міністра Крентовську О.П.

Міністр

А. Рева

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
соціальної політики України
29.08.2018 № 1240

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
21 вересня 2018 р.
за № 1090/32542

ПРАВИЛА

охорони праці у сільськогосподарському виробництві

I. Загальні положення

1. Ці Правила поширюються на всіх юридичних та фізичних осіб, які провадять діяльність у сільському господарстві і відповідно до законодавства використовують найману працю, та працівників, що працюють у сільськогосподарському виробництві.

2. Вимоги цих Правил є обов'язковими для виконання роботодавцями та працівниками під час виробництва сільськогосподарської продукції.

II. Вимоги безпеки до виробничого обладнання та організації робочих місць

1. Обладнання, що надається працівникам та ними використовується за призначенням, має бути технічно справним і відповідати:

вимогам технічних регламентів, якщо обладнання виготовлене після дати обов'язкового застосування відповідних технічних регламентів, що поширюються на це обладнання;

загальним вимогам безпеки до обладнання, що зазначені у нормативно-правових актах з охорони і гігієни праці та відповідних нормативних документах на його виготовлення, якщо обладнання виготовлене до дати обов'язкового застосування відповідних технічних регламентів, що поширюються на це обладнання.

2. Обладнання, під час експлуатації якого можливе виділення шкідливих речовин у повітря робочої зони, має бути обладнане місцевою вентиляцією.

Пуск місцевої вентиляції має бути заблокований із пуском технологічного обладнання.

3. Рівень шуму виробничого обладнання не має перевищувати встановлених норм. У разі перевищення допустимих норм шуму робочої зони працівники мають бути забезпечені засобами індивідуального захисту органів слуху.

4. Струмopідвідні проводи до електрифікованих машин і установок у виробничих приміщеннях мають бути ізольовані і захищені від механічного пошкодження.

5. Трубопроводи, запірна арматура, насоси і вмістища, розміщені у теплицях, які використовують під час застосування гербіцидів та агрохімікатів, мають бути герметично закритими.

6. Гальма засобів малої механізації (підвісних транспортних ліній, стрічкових транспортерів, електричних талів, візків, що переміщуються надгрунтовими регістрами тощо), які застосовують під час збирання урожаю і транспортування його у складські приміщення, мають бути справними та заблокованими з пусковими пристроями.

III. Вимоги безпеки під час експлуатації сільськогосподарської техніки

1. Експлуатація сільськогосподарських машин (сільськогосподарських тракторів, їх причепів і змінних причіпних машин, систем складових частин та окремих технічних вузлів) має здійснюватися з урахуванням вимог експлуатаційної документації.

2. Вузли та елементи сільськогосподарських машин, що рухаються, обертаються та можуть становити небезпеку, мають бути огорожені захисними кожухами, які забезпечують безпеку працівників.

3. Не дозволяється:

експлуатація несправних машини та обладнання;

експлуатація сільськогосподарських тракторів без електростартерного запуску двигуна та з відсутньою або несправною системою блокування запуску двигуна за ввімкненої передачі.

4. Перед виконанням робіт треба переконатися, що дроти повітряних ліній електропередач не буде зачіпати техніка, проїжджаючи під ними.

5. Під час проїзду сільськогосподарської техніки потрібно дотримуватися безпечної дистанції.

IV. Вимоги безпеки під час одержання продукції рослинництва

1. Вимоги безпеки під час використання пестицидів та мінеральних добрив

1. Транспортування, зберігання та застосування пестицидів потрібно здійснювати з дотриманням вимог Закону України «Про пестициди і агрохімікати» та інших нормативно-правових актів у частині безпечного здійснення робіт із транспортування, зберігання та застосування пестицидів.

2. Не дозволяється у темний час доби здійснювати роботи, пов'язані з транспортуванням аміаковмісних мінеральних добрив, приготуванням розчинів, змішуванням їх та внесенням у ґрунт.

3. Не дозволяється транспортувати разом різні види пестицидів, хімічна взаємодія яких у разі порушення герметичності упаковки може спричинити займання.

4. Не дозволяється перевозити пестициди та протруєне насіння разом із біологічними засобами захисту рослин, харчовими і кормовими продуктами та іншими вантажами, а також із людьми.

5. Не дозволяється використовувати для зберігання продуктів, фуражу, води тощо тару від мінеральних добрив, навіть після її знешкодження (зnezаражування). Тара з-під мінеральних добрив утилізується згідно з вимогами природоохоронного законодавства.

6. У машинах, які застосовуються для роботи з пестицидами, усі з'єднання магістралей переміщення пестицидів (фланці, затички, штуцери, ніпелі, люки тощо) повинні мати ущільнювальні прокладки.

2. Вимоги безпеки під час обробітку ґрунту, сівби, садіння і догляду за посівами

1. Роботи, пов'язані з підготовкою мінеральних добрив до внесення у ґрунт, треба здійснювати за допомогою механізмів, оснащених пристроями для зниження пилоутворення.

Працівники мають використовувати відповідний спецодяг, спецвзуття та засоби індивідуального захисту органів дихання та зору.

2. Не дозволяється готувати розчини пестицидів безпосередньо в полі без засобів механізації.

3. Працівникам не дозволяється перебувати у зоні можливого руху маркерів або навісних машин під час розвертання машинно-тракторних агрегатів.

4. Під час руху агрегату не допускається одночасне обслуговування одним працівником двох або більше сівалок.

5. Завантаження сівалок і садильних машин насінням, садильним матеріалом та добривами має бути механізованим.

Ручне завантаження дозволяється лише за умови зупинення посівного або садильного агрегату та вимкнення двигуна трактора.

6. Заміну, очищення і регулювання робочих органів навісних машин і знарядь, які підняті, потрібно проводити тільки спеціальними чистками в рукавицях із зупиненим, загальмованим агрегатом та вимкнутим двигуном і вжиттям заходів, що запобігають їх самовільному опусканню.

7. Працівникам заборонено підніматися на або спускатися з машин під час їх руху.

8. Не дозволяється сівачам працювати на навісних сівалках.

3. Вимоги безпеки під час збирання зернових, зернобобових та круп'яних культур

1. Під час роботи в полі та пересування дорогами на зернозбиральному комбайні дозволено перебувати лише комбайнеру та помічнику комбайнера.

2. Запасні ножі збиральних машин треба зберігати у дерев'яних чохлах у польовому стані.

3. Перебувати на сільськогосподарській техніці, а також на полі, де проводяться роботи, людям, які не беруть участі у виконанні технологічного процесу, заборонено.

4. Не дозволяється перебування працівників у кузові автомашини або тракторного причепа під час заповнення їх технологічним продуктом, а також під час транспортування продукту до місця складування.

5. Комбайни мають бути забезпечені дерев'яними лопатами для проштовхування злежаного зерна у бункерах до вивантажувального шнека.

6. Збиральні машини мають бути забезпечені дерев'яними підкладками для встановлення домкрата та башмаками під колеса.

7. Під час пересування вивантажувальні шнеки та інші робочі органи збиральних машин мають бути переведені в транспортне положення. Переміщення сільськогосподарської техніки дорогами здійснюється відповідно до вимог Правил дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306 (далі - Правила дорожнього руху).

8. Відпочинок працівників у полі дозволено тільки в спеціально відведених місцях, які обладнуються добре помітними віхами вдень і освітленими ліхтарями в темний період доби. Не дозволено відпочивати під машинами, в кабіні машини під час роботи двигуна, серед поля, у копицях тощо.

4. Вимоги безпеки під час післязбирального дороблення та зберігання зернових, зернобобових та круп'яних культур

1. Післязбиральне оброблення зерна у приміщеннях зерносховищ дозволено виконувати лише за умови наявності окремих спеціальних відділень для протруєння, очищення, сушіння та зберігання зерна, оснащених системою аспірації.

2. У механізованих зернових складах, зокрема обладнаних аерожолобами, над випускними отворами на конвеєр по їх центру треба встановлювати вертикальні колони для захисту працівників від затягування у воронку.

3. Не дозволяється використовувати для протруєння насіння обладнання, агрегати, комплекси і токи, які призначені для післязбирального дороблення та зберігання продовольчого і фуражного зерна.

4. Не дозволяється експлуатувати машини і обладнання без захисних огорож та кожухів.

5. Не дозволяється у місцях проведення робіт із консервування зерна та зберігання хімічних консервантів вживати їжу, палити та користуватися відкритим вогнем.

5. Вимоги безпеки під час збирання та заготівлі соломи, сіна, сінажу і силосу

1. Зернозбиральні комбайни і транспортні засоби мають бути обладнані автоматичною зчіпкою, яка дає змогу від'єднувати наповнений причіп і приєднувати порожній під час руху агрегату без участі допоміжного працівника.

2. Погодження дій трактористів під час розчеплення волокуші з трактором і початку руху машин після розчеплення потрібно здійснювати тільки за наявності допоміжного працівника (сигнальника). Працівник має знаходитися попереду агрегату у зоні видимості обох трактористів. Трактористи мають починати рух тільки після сигналу допоміжного працівника.

3. На період скиртування працівники мають бути забезпечені справними вилами, страхувальним знаряддям, засобами сигналізації.

4. Скиртування треба проводити у світлий час доби. Не дозволяється виконувати скиртувальні роботи під час грози, дощу, сильних поривів вітру.

5. Не дозволяється складання скирт та тюків в охоронній зоні ліній електропередач.

6. Під час скиртування треба дотримуватися таких вимог:

кількість скиртоправів, що одночасно перебувають на скирті, не має бути понад шість із розміщенням їх не ближче ніж за 1,5 м від краю скирти;

після досягнення скиртою висоти 2 м навколо неї треба вистелити шар соломи завширшки 2 м і заввишки 1 м (для пом'якшення удару у разі падіння працівника зі скирти);

для завершення формування скирти на ній мають залишитися не більше ніж два скиртоправи;

для піднімання та опускання працівників зі скирти потрібно застосовувати приставні або мотуз'яні драбини, які треба закріплювати страхувальними мотузками.

7. Вкладати прямокутні тюки у скирту, склади для сіна або кузов транспортного засобу треба у перев'язку. Тюки слід подавати узгоджено, укладачам не дозволяється наближатися до краю скирти (кузова) ближче ніж на 1,5 м.

8. Вкладати рулони треба механізованим способом на рівній поверхні з вжиттям заходів проти їх розкочування.

9. Під час укладання рулонів і тюків не можна допускати нахилу штабеля. Нахилений штабель потрібно закріпити упорами або відтяжками до остаточного розбирання штабеля.

10. Працівникам не дозволяється перебувати під піднятими рулонами і тюками та у радіусі дії стріли навантажувальної машини під час укладання рулонів і тюків за допомогою кранів або навантажувачів.

11. Розрізання скирт скирторізом дозволяється виконувати тільки за наявності допоміжного працівника (сигнальника), який має перебувати за межами зони можливого падіння пиляльного ланцюга у разі його пошкодження чи відмови.

12. Не дозволяється перебування працівників поблизу потоку подрібненої маси та робочих органів машин для навантажування соломи і сіна зі скирт з одночасним подрібненням і пневматичним завантаженням у транспортні засоби.

13. Не дозволяється виконання робіт під навислими козирками, які утворились під час розбирання скирт.

14. Під час роботи прес-підбирача не дозволяється:

перебувати на прес-підбирачі;

заглядати до пресувальної камери;

вправляти руками в'язальний шпагат у в'язальному апараті;

перебувати у зоні обертання маховика;

проштовхувати руками масу до приймальної камери.

15. Під час роботи тюкоукладача працівникам не дозволяється перебувати ближче ніж за 1 м від робочих ланцюгів підбирача і поперечного транспортера та проштовхувати тюки у підбирач під час його руху.

16. Докладати тюки, що обвалилися, вручну дозволено тільки після зупинення агрегату.

17. Перед вивантаженням штабеля потрібно впевнитися, що у небезпечній зоні не перебувають працівники. Під час розвантаження поправляти штабель вручну не дозволяється.

18. Агрегати для виготовлення вітамінного трав'яного борошна та для висушування трави, соломи, зелених гілок дерев, виноградної вичавки та інших відходів мають бути обладнані справними приладами контролю температурного режиму та автоматичними приладами безпеки, які вимикають подавання палива у разі обривання полум'я форсунки.

19. Роботи, пов'язані зі закладанням силосу, дозволяється проводити тільки у світлий час доби.

У траншеях заглибленого типу дозволено трамбувати силосну (сінажну) масу в темний час доби одним трактором у разі відсутності у траншеї допоміжних працівників та наявності стаціонарного освітлення всієї поверхні робочої зони.

20. Для трамбування маси треба застосовувати тільки гусеничні трактори загального призначення. Під час трамбування двері кабіни потрібно закріпити у відкритому положенні.

21. Дозволяється використовувати трактори тільки з передньонавішеним розрівнювальним пристроєм.

22. На кургані, бургті або у траншеї дозволено виконувати роботи тільки одним трактором. У траншейних сховищах завширшки 12 м і більше дозволена одночасна робота не більше ніж двох гусеничних тракторів загального призначення.

23. Роботи з внесення хімічних консервантів мають проводити не менше ніж два працівники з використанням спецодягу, спецвзуття та засобів індивідуального захисту органів дихання та зору.

6. Вимоги безпеки під час збирання та післязбирального доробляння льону

1. Під час складання агрегату (трактор-льонокомбайн-причіпний візок) причіплювач має перебувати з лівого боку агрегату і подавати сигнали трактористу. Зчіплювання агрегату треба проводити після зупинення трактора.

2. Страхувальні пристрої мають бути у положенні, що унеможливорює роз'єднання агрегату.

3. Працівникам заборонено перебувати у кузові причепа під час його руху. Розрівнювати ворох у причепі дозволено тільки під час зупинення агрегату. Підійматися в кузов причепа потрібно із застосуванням спеціально передбаченої драбини.

4. Не дозволяється одягати та знімати бральні паси, а також заправляти в'язальний апарат комбайна і підбирача шпагатом у разі ввімкненого двигуна.

5. Під час обкатування в'язального апарата вмикати його дозволено, тільки перебуваючи за межами робочої зони.

6. Транспортні засоби, які використовують на сушильному пункті, мають бути обладнані іскрогасниками.

7. Усі машини для первинного оброблення льону мають бути обладнані вентиляційними пристроями і транспортерами.

8. Льономолотильні і тіпальні машини мають бути обладнані столами для подавання сировини й обмежувачами положення рук.

9. Не дозволяється відкривати кожухи тіпальних машин до остаточного їх зупинення.

10. Усувати забивання голчастих валиків трясил та знімати намотки з вальців машин і шийок бильних барабанів тіпальних машин дозволяється тільки за допомогою гаків-різаків.

7. Вимоги безпеки під час вирощування та збирання цукрових буряків

1. Не дозволяється перебування працівників на сівалках під час переїжджання і розвертання, а також на транспортних засобах під час завантажування і транспортування гички або коренеплодів цукрових буряків.

2. Не дозволяється:

підштовхувати транспортні засоби та бурякозбиральні машини, що забуксували на полі чи дорозі;

сидіти (стояти) на рамі або інших частинах бурякозбиральних машин під час їх роботи;

заміняти ножі та диски зрізувальних і обрізувальних механізмів, встановлювати зазори між дисками копачів та зазори у конічних підшипниках копачів за увімкненого двигуна та без використання спецодягу, спецвзуття та засобів індивідуального захисту;

перебувати без засобів захисту в місцях можливого падіння буряків, під транспортерами бурякозбиральних агрегатів, навантажувачів та перевізників буряка;

наближатися до робочих органів навантажувача буряка ближче ніж на 2 м.

3. Інтервал між збиральним агрегатом (комбайна) та транспортним засобом під час їх руху має становити не менше ніж 1,5-2 м.

4. Працівникам не дозволяється перебувати попереду і позаду гичкозбиральної машини, а також у площині обертання ротора під час її руху.

5. Прибирати коренеплоди, які залишилися в транспортному засобі після його розвантаження, а також здійснювати очищення механізмів комбайна від гички, бур'янів, землі й іншого можна за вимкненого двигуна і зупинених робочих органах за допомогою скребка або лопати з подовженим держакком, в рукавицях, не піднімаючись у кузов.

6. Під'їжджати транспортним засобом для навантаження його коренеплодами потрібно за сигналом тракториста навантажувача.

7. Під час завершення розбирання кагату буряка водій навантажувача має вимкнути робочі органи агрегату для безпечного підбору працівниками залишків буряка.

8. Вимоги безпеки під час вирощування, збирання та післязбирального доробляння картоплі

1. Не дозволяється перевозити навісну саджалку із завантаженими бункерами.

2. Під час переміщення садильного агрегату не дозволяється піднімати та опускати маркери вручну.
3. Не дозволяється перебування працівників у радіусі дії стріли завантажувача.
4. Під час переїжджання передні колеса причіпних картоплезбиральних комбайнів і вивантажувальні транспортери мають бути встановлені у транспортне положення.
5. Під час групового переїжджання агрегатів дистанція між ними має становити не менше ніж 30 м, а на схилах - не менше ніж 50 м.
6. Перед підніманням платформи підіймача оператор має впевнитися у відсутності працівників на транспортному засобі, який розвантажують, у приймальному бункері, на платформі підіймача та подати звуковий сигнал.
7. Працівникам забороняється перебувати під піднятою платформою підіймача.

9. Вимоги безпеки під час закладання і вирощування багаторічних насаджень та збирання врожаю

1. На вхідних дверях приміщення для світлового загартування прищеп із використанням ртутних ламп високого тиску потрібно вивішувати знак заборони відповідно до вимог Технічного регламенту знаків безпеки і захисту здоров'я працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 листопада 2009 року № 1262. Відчинення дверей має бути заблоковане з вимиканням ртутних ламп.
2. Під час навантажування і розвантажування шпалерних стовпів працівники мають перебувати з їх торцевих боків. Кожний залізобетонний стовп мають розвантажувати не менше ніж два працівники.
3. Не дозволяється складати шпалерні стовпи у штабелі заввишки понад 1,5 м.
4. Машини і знаряддя, призначені для роботи безпосередньо поруч із кронами дерев, мають бути обладнані обтікачами.
5. Для роботи на садовій платформі з використанням пневматичного інструменту для очищення, побілення штамбів, збирання плодів і обрізування крони плодкових дерев працівники мають бути навчені працювати з інструментом та використовувати спецодяг, спецвзуття та засоби індивідуального захисту.
6. Під час роботи на садовій платформі не дозволяється:
 - перебувати у зоні дії трапів;
 - ремонтувати пневматичний різальний апарат і замінити його за ввімкненого компресора;
 - заходити на платформу і сходити з неї на ходу, а також переходити з одного боку трапа на інший;
 - використовувати платформу для перевезення працівників.
7. Не дозволяється проведення машинного контурного обрізування плодкових дерев:
 - у садах, розміщених на крутих схилах;
 - без захисної решітки лобового і бокових вікон кабіни трактора;
 - з використанням дискових пилок із тріщинами на диску або зубцях, зі зламаними двома підряд зубцями;

у разі перебування людей у радіусі 70 м.

8. Не дозволяється очищати дискові пилки від гілок без використання спецодягу, спецвзуття та засобів індивідуального захисту.

9. Під час обробляння ґрунту і проріджування рослин із використанням ручного інструменту працівники мають перебувати на відстані 2-3 м один від одного.

10. Під час чекання пагонів, обрізання лози, зрізання виноградних грон, підв'язування виноградних кущів працівники мають перебувати один від одного на відстані не меншій, ніж 2 м.

11. Для обрізання плодкових дерев треба використовувати окремі драбини з огороженими робочими майданчиками.

12. Роботи на драбинах висотою понад 3 м мають виконувати два працівники, один із яких має підтримувати драбину в основі, щоб вона не рухалася.

13. Використовуючи драбини під час обрізання гілок, не можна:

ставити драбину на слизьку поверхню;

працювати, стоячи вдвох на одній драбині;

перелазити з драбини на дерево і назад;

стояти одною ногою на драбині, а іншою - на дереві;

працювати механізованим інструментом на драбині з неогороженим робочим майданчиком.

14. Під час виконання робіт, пов'язаних з обрізанням, не допускається:

одночасне виконання механізованих та ручних робіт на одній ділянці, плантації, винограднику;

перевезення до місця роботи працівників разом із незахищеним різальним чи колючим ручним інструментом;

зберігання інструменту на ділянках і в траві;

обрізання дерева під час дощу та після нього до підсихання стовбурів і основних скелетних гілок;

перебування під гілками, які зрізають;

обрізання високих дерев поблизу ліній електропередачі, що перебувають під напругою;

перебування у міжрядді під час натягування шпалерного дроту механічними засобами.

10. Вимоги безпеки під час виконання робіт у захищеному ґрунті

1. Під час роботи змішувача ґрунту його потрібно загальмувати. Пересувати змішувач дозволено лише після від'єднання електроживлення і тільки на жорсткому буксирі.

2. Під час обслуговування пересувного горщиковиготовлювача підготовлені ділянки теплиць потрібно звільнити від сторонніх предметів і незадіяного обладнання. Підходи та під'їзди до таких ділянок мають бути вільними.

3. Під час натягування дроту за допомогою ручної лебідки працівники мають дотримуватися безпечної дистанції та не перебувати у міжряддях, щоб уникнути можливих травм унаслідок обривання дроту.

Дріт треба прикручувати за допомогою плоскогубців. Натягнутий шпалерний дріт має бути без гострих кінців.

4. Усі роботи з вирощування розсади у теплицях дозволено виконувати тільки після вимкнення системи досвічування рослин.

5. Формувати шпалери, збирати врожай із верхньої частини рослин, пасинкувати, видаляти пагони, які відплодоносили, відмерлі листки і zdeформовані плоди треба з використанням самохідних візків із гідравлічним підніманням платформи, ручних візків, обладнаних гальмами, самостійних драбин, пересувних самостійних платформ та підставок.

6. До робіт із застосуванням пестицидів допускаються працівники, які пройшли спеціальне навчання, мають відповідне посвідчення та за станом здоров'я можуть виконувати такі роботи.

7. Доставляти, дозувати і завантажувати потрібні компоненти для приготування живильних розчинів у гідропонних теплицях треба механізованим способом із використанням засобів колективного та індивідуального захисту.

8. Технологічні операції із застосуванням пестицидів потрібно виконувати з використанням технічно справних машин та апаратів. Не допускається підтікання рідини в місцях з'єднання труб та шлангів і в місцях під'єднання розпилювачів.

9. Готувати робочі розчини пестицидів потрібно на спеціальному майданчику або в приміщенні, обладнаному водовідведенням для змиву робочої суміші та витяжною вентиляцією.

10. Роботи із хімічного захисту рослин мають здійснювати не менше ніж два працівники з використанням спецодягу, спецвзуття та засобів індивідуального захисту органів дихання та зору.

11. Під час шлангового і ранцевого обробляння рослин пестицидами працівники мають перебувати на відстані не меншій, ніж 10 м, один від одного та обробляти ділянку в одному напрямку.

12. До виконання робіт із протруювання посівного матеріалу допускаються працівники, яким виповнилося 18 років, які пройшли спеціальне навчання, мають відповідне посвідчення та за станом здоров'я можуть виконувати такі роботи.

13. Роботи з протруювання посівного матеріалу треба виконувати у спеціально обладнаних приміщеннях із використанням спецодягу, спецвзуття та засобів індивідуального захисту органів дихання та зору.

14. Не дозволяється використовувати протруєний посівний матеріал для інших потреб, крім сівби.

15. Перевозити протруєний посівний матеріал без тари заборонено.

16. Транспортні роботи у теплицях треба здійснювати технічно справними транспортними засобами відповідних габаритів, які дають змогу вільно та безпечно виконувати зазначені роботи.

11. Вимоги безпеки до зрошувального землеробства

1. Конструкції зрошувальних машин мають відповідати чинним стандартам.
2. Експлуатація зрошувальної техніки має здійснюватися з урахуванням вимог експлуатаційної документації.

V. Вимоги безпеки під час одержання продукції тваринництва

1. Вимоги безпеки під час приготування кормів

1. Під час підготовки до роботи подрібнювачів треба перевірити балансування ротора, кріплення ножів, молотків і протирізальної пластини, справність і надійність кріплення кришки дробильної камери, наявність захисних огорожень та кожухів на передачах та рухомих частинах машин.

2. Під час підготовки до роботи живильників та подрібнювачів слід перевірити кріплення болтових з'єднань, натяг ременів і ланцюгів. Рухомі та нерухомі ножі подрібнювачів мають бути закріплені болтами з контргайками, а зазори між ними - відповідати значенням, вказаним у паспорті машини.

3. Перед запуском подрібнювача потрібно впевнитися у відсутності сторонніх предметів усередині нього і на живильниках.

4. Подавати продукти в подрібнювач дозволяється тільки після виходу його ротора на робочий режим.

Продукт треба подавати у машину рівномірно, використовуючи для цього спеціальні дерев'яні подавачі-проштовхувачі з ручкою довжиною не менше ніж 1 м.

5. Під час завантажування подрібнювачів треба стежити, щоб до них не потрапляли сторонні предмети і змерзлі грудки технологічного продукту.

6. Очищати від забивання робочі органи (подрібнювачі, живильники тощо) потрібно тільки після вимкнення і остаточного зупинення обладнання.

7. Забороняється перебування працівників на платформі живильника під час його роботи та у зоні викидання подрібненої маси. Перебування працівників у ямах і траншеях допускається тільки в разі встановлення на подрібнювачах дефлектора і напрямного рукава.

8. Автоклави встановлюють в окремому приміщенні з температурою повітря не нижче ніж передбачено експлуатаційними умовами.

9. Завантаження сировини в автоклави має бути механізованим.

10. У разі використання хімічних реагентів потрібно передбачати герметизацію обладнання та влаштування системи аспірації.

11. Перед кожним циклом парового оброблення кормів треба здійснювати гідравлічну перевірку автоклава, а також прилеглих трубопроводів і запірної арматури, застосовуючи процес замочування сировини в автоклаві під тиском води не меншим, ніж робочий тиск пари.

12. Противаги кришок автоклавів мають бути огорожені, а їх маса відрегульована так, щоб унеможливити самовільне опускання кришок.

13. Швидкознімні кришки автоклава протягом процесу обробки мають бути закриті на замок. У разі використання прохідних автоклавів у тупиковій схемі неробочі кришки мають бути із заглушками.

14. Перед подаванням води слід проконтролювати, щоб різниця температур між водою і стінками автоклава не перевищувала допустимих норм.
15. Швидкість розігрівання і охолодження стінок автоклава не має перевищувати допустимих норм. Регулювання теплообміну здійснюється подаванням води або пари за допомогою витратного вентиля.
16. Конденсат має відводитися в безпечне місце. Під час його зливання треба переконатися, що навпроти зливного отвору немає людей.
17. Під час гідробаротермічного оброблення грубих кормів знімати або відкривати кришки устаткування дозволено тільки після припинення подавання пари та повного закриття вентилів.
18. Під час вивантаження кормів з автоклава треба провентилювати приміщення.
19. Кожний прес-екструдер має бути обладнаний пристроєм для примусового витяжного вентилявання, зблокованим із кнопкою запуску. Якщо вентиляція не працює, прес-екструдер вмикати не дозволяється.
20. Не дозволяється:
 - перебування навпроти регулятора-гранулятора під час запускання, зупинення і роботи прес-екструдера;
 - запускання прес-екструдера з частково закритими (або забитими продуктами) вихідними отворами регулятора-гранулятора;
 - відбір руками проби суміші на виході із шнека-дозатора;
 - розбирання шнекової частини за температури деталей, яка перевищує допустиму.
21. Продувати контрольні крани і вентиля та відбирати проби аміачної води, каустичної соди та інших хімреактивів треба обережно з використанням спецодягу, спецвзуття та засобів індивідуального захисту органів дихання та зору.
22. Готувати робочі розчини реагентів треба у закритих установках із мішалками. Подавати речовини і робочий розчин треба за допомогою механізмів або пристроїв (шнеки, насоси), що запобігають контакту працівників із реагентами.
23. Перед обслуговуванням, ремонтом і внутрішнім оглядом ємностей і трубопроводів з-під аміачної води та інших хімреагентів потрібно їх промивати й продувати повітрям або паром, які подаються в нижню частину ємності за відкритого верхнього люка. Люк ємності залишають відкритим до повного видалення з неї пари аміаку. Лише після цього можна виконувати ремонтні роботи та користуватися відкритим вогнем.
24. Перед відкриванням кришок запарників і варильних котлів треба закрити паровий вентиль і знизити тиск. Під час відкривання кришки треба стояти з того боку, з якого її відкривають.
25. Під час технологічних процесів переробки кормів, що супроводжуються виділенням пилу, треба забезпечити герметизацію усіх місць і джерел пилоутворення та їх аспірацію.
26. Робота з компонентами, які мають різкий неприємний запах (білкові, мінеральні, лікарські домішки), має проводитися за системи аспірації, яка працює, або місцевої вентиляції та з використанням засобів захисту органів дихання.

2. Вимоги безпеки під час навантаження, транспортування та роздавання кормів

1. Під час завантаження сипучих кормів працівники не мають перебувати у кузові транспортного засобу або ковші навантажувача.

2. Під час роботи навантажувачів працівники мають узгоджувати свої дії з машиністом навантажувача.

3. Місця під'їждження транспортних засобів до вивантажувальних механізмів, приймальних бункерів мають бути обладнані відбійними брусами.

4. Трактор із навісним навантажувачем для підвищення поздовжньої стійкості треба укомплектувати бульдозерною навіскою та підпірними боковими лапами. Не допускається робота трактора з навісним обладнанням на крутих схилах.

Не допускається перебування сторонніх осіб, а також перебування працівників під вантажем і стрілою в зоні роботи навантажувачів, фуражирів.

5. Розробляти скирти, бурти, траншеї та інші кормосховища заввишки понад 2 м треба механізовано, вертикальними шарами, починаючи з краю верхньої частини, унеможливаючи зсування або обвалення частини скирти, бурту, траншеї тощо. Утворені козирки, навіси корму в скиртах, буртах і траншеях треба обвалити.

6. Транспортні засоби, поставлені під навантажування (розвантажування), мають бути загальмовані, щоб запобігти їх самовільному рухові.

7. Для підвищення стійкості перед виконанням транспортних робіт колісними тракторами потрібно передні і задні колеса встановити на максимальну ширину колії. Під час ожеледиці і у важкопрохідних місцях дороги на провідні колеса треба одягти ланцюги проти ковзання.

8. До виконання робіт на транспортних засобах, навантажених соломною, сіном, допускаються працівники, яким виповнилося 18 років, які пройшли спеціальне навчання та перевірку знань, мають відповідне посвідчення та пройшли медогляд.

9. Для піднімання на транспортний засіб, навантажений соломною або сіном, чи спускання з нього працівників належить забезпечити мотуззяними або приставними драбинами, обладнаними нековзкими елементами та елементами проти падіння драбини.

10. Ремонт і технічне обслуговування стаціонарних кормороздавачів треба проводити за вимкненого вимикача та знятих запобіжників електричного щита. На щит потрібно повісити плакат із написом «Не вмикати! Працюють люди».

11. Для роз'єднання і з'єднання тягових ланцюгів треба мати пристрої, які унеможливають зривання і викидання інструменту під час ремонту.

12. Не дозволяється здійснювати очищення, технічне обслуговування і ремонт трактора за ввімкненого двигуна.

13. Заборонено експлуатувати підвісну дорогу кормороздавача зі зношеними підвісками, кріпленнями, зварними котками, підіймачами, запірними пристроями кузова і підіймача, а також погнутими рейками та розходженням їх у місцях стиків.

3. Вимоги безпеки під час транспортування, перегання та випасання тварин

1. До виконання робіт із догляду, випасання, переганяння тварин допускаються спеціально навчені працівники, яким виповнилося 18 років та які за станом здоров'я можуть виконувати такі роботи.

2. Для перевезення тварин треба використовувати спеціальні машини-скотовози, свиновози або інший відповідно обладнаний транспорт. У разі використання вантажних автомобілів борти їх повинні мати додаткову решітку заввишки не менше ніж 0,8 м із сітчастою або глухою стелею.

3. Перед тим як виганяти тварин із секцій та приміщень, їх двері потрібно повністю розчинити і зафіксувати, щоб забезпечити вільний прохід тварин до місця вантаження.

4. Для запобігання травмуванню обслуговувального персоналу у місцях вивантаження свиней із залізничних вагонів і автомашин мають бути передбачені загони з пандусами для спускання тварин.

Біля естакади, платформи має бути встановлений відбійний брус для автомобільного транспорту.

5. У місцях проведення вантажно-розвантажувальних робіт встановлюють естакади і напрямники руху тварин з огороженими проходами уздовж них для працівників, які обслуговують тварин.

6. Сумарна вага тварин, які перевозяться, не має перевищувати вантажопідйомність машини.

7. Не дозволяється:

залишати тварин без нагляду на смузі відведення дороги;

вести тварин дорогами з покращеним покриттям, якщо поруч є інші дороги;

переганяти тварин дорогами у темний час доби та за умов недостатньої видимості.

8. Для переганяння тварин через річки та інші водні перешкоди потрібно вибирати неглибокий брід, із рівним дном, без коріння, корчів та каміння.

9. Через залізничні колії тварин потрібно переганяти у спеціально відведених місцях. У туман, дощ або темний час доби тварин переводять на прив'язі не більше ніж по двоє на одного погонича.

4. Вимоги безпеки під час прибирання, видалення, оброблення та зберігання гною

1. До виконання робіт із прибирання, видалення, оброблення та зберігання гною допускаються спеціально навчені працівники, яким виповнилося 18 років та які за станом здоров'я можуть виконувати такі роботи.

2. Під час роботи з мобільними механізмами для прибирання гною треба дотримуватися таких вимог:

прибирання гною у приміщеннях із безприв'язним утриманням худоби дозволяється лише за відсутності тварин;

під час руху бульдозера вздовж проходу тракторист має стежити, щоб на його шляху не було працівників і тварин;

випускна труба трактора має бути обладнана іскрогасником;

після прибирання гною приміщення потрібно провентилувати до повного видалення відпрацьованих (вихлопних) газів.

3. Щоб уникнути перекидання тракторного агрегату під час вантаження гною з естакад, тракторист має стежити, щоб ніж бульдозера не висувався за край естакади, який потрібно позначати тросом або мотузкою.

4. Тракторний навантажувач, ковшовий або грейферний, під час вантаження гною з гноєсховищ у транспортні засоби має стояти на рівній спланованій ділянці.

5. Переїжджати тракторним навантажувачем на нове місце можна тільки після звільнення грейфера або ковша від гною.

6. Під час переїжджання трактора треба установити його робочі механізми і домкрати у транспортне положення.

7. Тракторист має стежити, щоб під час роботи навантажувача поблизу нього і під стрілою не перебували працівники.

8. Перед виходом із кабіни навантажувача тракторист має опустити грейфер або ківш, поставити всі важелі керування в нейтральне положення і вимкнути вал відбору потужності.

9. Перед початком роботи навантажувача треба подати попереджувальний сигнал.

10. Місця над гнойовим каналом, де тимчасово знято ґратку, мають бути огорожені.

11. Скребкові, стрічкові транспортери і люки для скидання гною або посліду мають бути огорожені захисними решітками.

12. Глибокі гноєприймачі, вмістища для збереження рідкого гною, аеротенки, гноєсховища мають бути обладнані захисними огорожами або перилами. Металеві сходи з рифленою поверхнею треба періодично очищати від бруду, льоду і снігу.

13. Під час видалення гною з гноєнакопичувачів пневматичною установкою не дозволяється відкривати люк і спускатися у накопичувач.

14. Під час транспортування гною не дозволяється виконувати будь-які роботи із запірним клапаном накопичувача, усувати несправності, затягувати болтові з'єднання на гноєпроводах.

VI. Вимоги безпеки під час утримання великої рогатої худоби

1. Вимоги до утримання бугаїв та взяття сперми

1. До обслуговування бугаїв допускають спеціально навчених працівників, яким виповнилося 18 років та які за станом здоров'я можуть виконувати такі роботи.

Обслуговування бугаїв доручають досвідченим, фізично сильним скотарям.

2. Працівники віком до 18 років, а також вагітні жінки та жінки, що годують груддю, до цієї роботи не допускаються.

3. Під час догляду за тваринами, виконання різних робіт поблизу них треба бути обережним.

4. Для бугаїв треба обладнувати майданчики з механічними пристроями для примусового водіння.

5. Територію, на якій розміщені приміщення для утримання биків і вигульні майданчики, потрібно загородити металевою огорожею заввишки не менше ніж 1,5 м.
6. На вигульних майданчиках дозволяється вигулювати на прив'язі лише одного бугая. Для виведення бугая з індивідуального майданчика скотар має, не заходячи на майданчик, зачепити бугая палицею-водилом за носове кільце і тільки після цього відчепити карабін прив'язі та відчинити випускні двері.
7. Під час чищення годівниць і роздавання корму голову бугая треба фіксувати ланцюгом із карабіном (скотар при цьому має перебувати у кормовому проході).
8. У разі виявлення у бугая негативної реакції на скотаря, який його доглядає, скотар має замінити свій спеціальний одяг. Якщо це не допомагає, треба доручити доглядати цього бугая іншому скотарю з цього приміщення.
9. Технікам штучного осіменіння та працівникам, що постійно доглядають бугаїв, не дозволяється бути присутніми під час проведення болісних для бугая профілактичних і лікувальних процедур, а також під час розчищення ратиць, обрізання рогів, вставлення носових кілець тощо.
10. Сперму від бугаїв беруть у спеціальному приміщенні (манежі) із станком, який захищає працівників від травмування.

2. Вимоги до зберігання та перевезення сперми

1. Усі приміщення пункту штучного осіменіння, обладнання і територію біля пункту треба утримувати в чистоті та належному порядку. У приміщенні не має бути мух. Не дозволяється вхід до пункту стороннім особам.
2. Щоденно після закінчення роботи потрібно прибирати всі приміщення, мити станки та підлогу.
3. Працюючи з криогенним обладнанням, слід виконувати такі вимоги:
 - посудини Дьюара встановлювати не ближче ніж за 1 м від нагрівальних приладів;
 - не допускати падіння посудин Дьюара, а також ударів по них;
 - горловини посудин мають бути постійно закриті тільки кришками, які входять до комплекту посудин;
 - проводити контроль за накопиченням кисню в рідині, що міститься в посудині, і своєчасно її видаляти за досягнення концентрації кисню 15 %;
 - не видаляти збагачену киснем рідину з посудини Дьюара випаровуванням;
 - не заливати рідкий азот із домішками повітря і рідкого кисню;
 - під час транспортування цистерн і посудин Дьюара з рідким азотом на автомобілях та інших видах транспорту потрібно закріплювати їх для запобігання падінню та переміщенню опорною поверхнею;
 - у разі появи на поверхні посудини інею, «снігової шуби» або за різкого підвищення випаровування, що є наслідком втрати вакууму, слід вилити рідкий азот із посудини, а посудину поставити на відігрівання протягом 3-х діб у приміщенні, куди заборонений доступ людям.
4. Під час розморожування сперми в скляних ампулах слід працювати в захисних окулярах або із запобіжним щитком.

5. Персонал, який працює з посудинами Дьюара і рідким азотом, має бути в халатах, захисних окулярах або щитках з органічного скла та рукавицях.

Одяг має бути без кишень, штани - без манжет і закривати верх взуття, рукавиці - сухими та вільно одягатися на руки. Одяг слід підбирати за зростом і розміром, повністю заправляти та застібати.

6. Заливати рідкий азот у посудину Дьюара (коли температура всередині неї відповідає температурі навколишнього середовища) слід повільно. Якщо азот заливають через гнучкий шланг діаметром 20 мм, тиск у транспортному резервуарі не має перевищувати 0,05 МПа (0,5 атмосфери). До того ж кінець гнучкого шланга має бути опущений до дна.

7. Заправляти посудини рідким азотом одному працівнику не дозволяється.

8. Під час роботи в приміщенні, де можлива небезпека підвищеного вмісту азоту, працівників слід забезпечити справними ізолювальними протигазами.

У разі запаморочення через вдихання парів азоту потерпілого потрібно вивести з приміщення на свіже повітря.

9. У приміщенні, де заправляють і зберігають рідкий азот, використовувати відкритий вогонь не дозволяється.

3. Вимоги до осіменіння корів і телиць

1. Відбирати тварин, які підлягають осіменінню, має персонал, навчений правилам охорони праці.

2. Для відбору тварин для осіменіння в разі безприв'язного утримання потрібно використовувати розколи.

3. Осіменіння тварин слід проводити на пунктах штучного осіменіння у спеціальних станках, обладнаних пристроєм для надійної фіксації тварини.

4. При мано- або ректоцервікальному способі осіменіння технік має працювати у спеціальних поліетиленових або гумових рукавичках.

5. Ректальне дослідження тварин слід проводити у станках із надійною фіксацією. Не допускається проведення ректальних досліджень через перегородки в станках, денниках та на прив'язі.

4. Вимоги до ветеринарного обслуговування тварин

1. Оброблення тварин і об'єктів пестицидами слід проводити з урахуванням економічного порога шкідливості та прогнозу погоди.

2. Ветеринарні препарати для лікувальних, профілактичних, діагностичних і санітарних заходів слід застосовувати тільки за наявності етикеток та супровідних документів, де зазначено їх найменування, якість, вагу і строк використання. Використовувати ветеринарні препарати, строк придатності яких закінчився, заборонено.

3. Для заспокоєння чи знерухомлення тварин із метою забезпечення безпеки працівників треба застосовувати (залежно від показань) нейроплегічні, анагезивні, міорелаксивні препарати відповідно до вказівок щодо їх застосування.

4. Дезінфекційні засоби, отрутохімікати, луги і кислоти потрібно зберігати в закритих складських приміщеннях у міцній справній тарі з маркуванням із зазначенням

найменування, заводу-виробника, дати виготовлення, строку зберігання, номера партії, маси тощо.

5. Отруйні та сильнодіючі лікарські речовини підлягають зберіганню у сейфах або металевих шафах під замком, а також предметно-кількісному обліку в спеціальних журналах.

6. До роботи, пов'язаної із зберіганням, відпусканням і застосуванням лікарських засобів, допускаються працівники, які мають вищу чи середню спеціальну ветеринарну або фармацевтичну освіту.

7. Відбір тварин для проведення ветеринарно-санітарних заходів треба здійснювати за допомогою спеціальних пристроїв, розколів тощо.

5. Вимоги до догляду за тваринами, хворими на заразні хвороби

1. Догляд за тваринами, хворими на заразні хвороби, доручається працівникам, призначеним роботодавцем.

Працівники віком до 18 років, а також вагітні жінки та жінки, що годують груддю, до цієї роботи не допускаються.

2. До роботи з догляду за тваринами, хворими на заразні хвороби, допускаються працівники, яким зроблені профілактичні щеплення, які проінструктовані про особисті застережні заходи та правила поводження із зараженим матеріалом, а також про догляд за хворими тваринами.

3. У разі виявлення захворювання тварин заразними хворобами роботодавець має повідомити про це ветеринарну службу і вжити заходів для ізоляції тварин. У разі виникнення зооантропонозних захворювань треба також повідомити медичну службу.

4. Персонал, який доглядає за тваринами, що хворіють на заразні хвороби, крім спеціального одягу і спеціального взуття, має забезпечуватися санітарним одягом та взуттям, а також засобами індивідуального захисту органів дихання та зору.

5. Одягати будь-який інший одяг поверх санітарного одягу не дозволяється. Санітарний одяг і взуття видаються тільки на період роботи. Після її закінчення одяг знімають, знезаражують та зберігають у спеціальних шафах. Носити санітарний одяг і взуття за межами виробничих приміщень або дільниць роботи з тваринами не дозволяється.

6. Не дозволяється вживати їжу, пити воду та палити під час роботи на фермах, де виявлені заразні хвороби.

6. Вимоги до проведення ветеринарно-санітарних заходів

1. Організація і проведення ветеринарно-санітарних заходів мають передбачати:

застосування спеціальних ветеринарно-санітарних машин і обладнання;

безпечне зберігання та використання фізичних і хімічних засобів для проведення дезінфекції, дезінвазії, дезінсекції та дератизації.

2. Перед проведенням вологої дезінфекції треба від'єднати приміщення від джерел електричної енергії та звільнити від корму і тварин.

3. Під час проведення дезінфекції та вакцинації з використанням аерозольних генераторів або інших потрібно забезпечити працівників спецодягом, спецвзуттям,

засобами індивідуального захисту органів дихання та первинними засобами пожежогасіння.

4. Заходити в приміщення під час дезінфекції аерозолями або протягом експозиції знешкодження дозволяється тільки з використанням спецодягу та засобів індивідуального захисту органів дихання та зору.

5. Закінчивши експозицію знешкодження, треба відчинити всі вікна та двері, провентилувати приміщення, прибрати підлогу, а все сміття з комахами, що осипалися, знищити.

6. Миття, дезінфекція, газация транспортних засобів і тари мають проводитися в ізольованих камерах, які герметично закриваються, мають пристрої для відведення відходів у відстійник і каналізацію без застосування ручної праці.

7. Камери для миття, дезінфекції та газации обладнують самостійною вентиляцією, яка забезпечує провітрювання камер, світловими табло «Не заходити» і «Камера провітрена», заблокованими з входними дверима та вентиляцією.

8. Вакцинації тварин проводять ветеринарні спеціалісти, які мають вищу або середню спеціальну освіту, а також під їх керівництвом помічники ветеринара.

9. Під час проведення ветеринарно-санітарних заходів із тваринами потрібно використовувати станки для фіксації або розколи.

7. Вимоги до доїння корів та первинної обробки молока

1. Під час доїння неспокійних корів потрібно фіксувати їм задні ноги.

2. Потрібно вибирати найбільш короткі прямолінійні маршрути руху тварин у доїльних залах, не створюючи заторів та унеможливаючи втручання обслуговувального персоналу для їх усунення.

3. Під час доїння корів у доїльних залах у разі прив'язного утримання слід використовувати напівавтоматичні та автоматичні прив'язі з пристроями для групового звільнення тварин.

4. У разі безприв'язного утримання худоби потрібно вибраковувати буйних корів.

5. Над стійлами агресивних тварин потрібно вивішувати таблички з попереджувальним написом «Обережно! Корова б'ється» або «Обережно! Б'є ногами».

6. На тваринницькому комплексі, обладнаному доїльними установками типу «Ялинка», «Тандем», «Карусель» тощо, корів, яких щойно привезли з інших ферм або підприємств, не треба виділяти в самостійну групу. Їх потрібно розподілити у групи корів, які довгий час доїлися на цих установках.

7. У разі доїння корів у стійлах ширина поздовжніх проходів для обслуговування тварин має бути не менше ніж 1,5 м.

8. Місця можливого контакту обслуговувального персоналу з трубопроводами теплоносія повинні мати термоізоляцію, що унеможливає підвищення температури контактної поверхні понад допустимі норми.

9. Монтаж гнучких пневмоліній та вакуумпроводів має унеможлилювати скручування, переломи і тертя об рухомі частини обладнання у процесі експлуатації.

10. У разі появи вібрації, стороннього шуму, різкого коливання кількості обертів сепаратор треба зупинити і не пускати в роботу до усунення неполадок.

11. Доїльний зал, молочне відділення та відділення для миття після закінчення робіт потрібно ретельно прибирати, мити та вентилювати.

Двічі на місяць їх слід дезінфікувати розчином гіпохлориду кальцію (натрію) з умістом 3 %-вого активного хлору. Стіни приміщень слід мити і дезінфікувати. Заштукатурені стіни приміщення слід дезінфікувати суспензією свіжогашеного вапна.

12. Приготування дезінфекційних і мийних розчинів потрібно проводити в гумових рукавичках, захисних окулярах для уникнення потрапляння їх на шкіру та органи зору.

8. Вимоги до обігріву тварин

1. Усі опромінювачі з інфрачервоними джерелами мають експлуатуватися із захисною сіткою з підвіскою на відстані не менше ніж 1 м за вертикаллю та горизонталлю від вікна випромінювання до поверхні легкозаймистих матеріалів (соломи, дерева, пластмаси тощо).

2. Технічне обслуговування, ремонт, очищення опромінювачів і випромінювальних установок та зміну висоти підвісу опромінювачів потрібно проводити тільки після їх повного від'єднання від електромережі та охолодження.

3. На кожному об'єкті, обладнаному випромінювальними установками, мають бути захисні окуляри із світлофільтрами або захисні щитки.

4. Не дозволяється використовувати опромінювальні установки з відкритими струмопровідними частинами.

5. Для захисту від надмірного ультрафіолетового випромінювання слід застосовувати відповідні окуляри із захисним склом або інші засоби захисту органів зору.

VII. Вимоги безпеки під час утримання коней

1. Вимоги до догляду за кіньми

1. Під час виведення коня з денника або заведення до нього треба, щоб приміщення було освітлене, двері повністю розчинені, а двері суміжних денників зачинені. Працівникам стояти у цей час на порозі або поряд забороняється.

2. Забороняється вести жеребця за кобилою. Кобил і жеребців виводити з приміщення та заводити у приміщення слід з певним інтервалом у часі, щоб уникнути контакту.

3. Забороняється зустрічна провідка коней у вузьких коридорах та дверях.

4. Під час заведення коня у денник вуздечку й повід знімають тільки після того, коли кінь буде повністю заведений у денник і повернутий головою до дверей. Після заведення коня денник слід закривати на запірний пристрій.

5. Під час провідки коня працівник має іти ліворуч, нарівні з плечем коня, тримаючи повід у правій руці біля голови коня, а в лівій руці - кінець повода. Забороняється намотувати повід на руку.

6. Під час провідки групи коней дистанція між кіньми має бути не менше ніж 5 м.

7. Під час годування жеребця, норовистого коня або коня, що кусається, корми роздають із боку проходу (не заходячи у стійло або денник), дотримуючись безпечної дистанції.

8. Перед посадкою в сідло вершник має загнuzдати коня, перевірити правильність сідланья, міцність підпруг і путлиць. Посадка вершника на коня у стайні й виїзд із неї верхом, а також в'їзд вершника у стайню забороняються.

9. На конях, які сильно тягнуть або закидають голову назад, слід їздити з мартингалом.

10. Під час руху на будь-якому алюрі вершник має тримати стійку посадку, не попускати повіддя і не втрачати керування конем. Не допускаються до роботи під сідлом сліпі коні.

11. Їзда в сідлі допускається тільки у взутті з невисоким каблуком (підбором), який щільно прилягає до підшви. Взуття має вільно входити у стремено. Забороняється їздити в сідлі без взуття і засувати ноги у путлиці.

12. Пересувні напувалки на місці водопою мають бути поставлені на гальма.

13. Забороняється обслуговування табуна на неосідланих конях.

14. Косяки, у яких є неспокійні, злобливі жеребці, потрібно доручати досвідченим працівникам (табунникам).

2. Вимоги до доїння кобил

1. Доїння кобил можна проводити тільки після того, як вони будуть зафіксовані методом обтяжки.

2. Кобил вручну доять із лівого боку і починають доїння, коли тварина опирається на ліву задню ногу, що унеможлиблює нанесення несподіваного удару цією ногою.

3. Під час ручного доїння неспокійних і норовистих кобил для запобігання несподіваному удару фіксують передню ліву й задню праву ноги.

4. Під час машинного доїння кобил потрібно доїти у станках, які захищають працівників від травмування тваринами.

3. Вимоги до догляду за жеребцями-плідниками

1. Неспокійних жеребців слід утримувати в денниках, розміщених в одному кінці стайні, ближче до виходу. Чистити й виводити таких жеребців потрібно окремо, коли решта коней перебувають у денниках, а коридор стайні вільний.

2. Для недопущення драгування жеребців працівникам забороняється виконувати роботи в стані алкогольного сп'яніння, забороняється виконувати роботу без використання спецодягу та засобів індивідуального захисту, курити й використовувати ароматичні речовини на робочому місці.

3. Приміщення, проходи, денники або інші ділянки, де утримуються жеребці, мають бути освітлені.

4. Для виведення жеребців слід застосовувати вуздечки. Норовистих жеребців виводять у вуздечці на вивідних лейцях завдовжки не менше ніж 2,5 м. Жеребців на лейцях мають виводити не менше ніж двоє працівників.

4. Вимоги до осіменіння кобил, зберігання та транспортування сперми

1. Штучне осіменіння і ректальне дослідження на жеребність кобил потрібно проводити у станку, який захищає працівника від можливого удару. Станок має бути обладнаний пристроями для надійної фіксації кобил.

2. Жеребців-пробників на пробу й жеребців-плідників на парування слід виводити вдвох на лейцях не коротших, ніж 5 м.

3. Під час роботи з посудинами Дьюара треба дотримуватися таких вимог:

посудини забороняється встановлювати ближче ніж за 1 м від нагрівальних приладів;
забороняється падіння посудин;

горловини посудин мають бути постійно закриті тільки кришкою, що входить до комплекту посудини;

забороняється видаляти збагачену киснем рідину з посудини за допомогою випаровування;

забороняється заливати в посудини рідкий азот із домішками повітря і рідкого кисню.

4. Приміщення, де проводиться робота з рідким азотом, має бути обладнане припливно-витяжною вентиляцією.

5. Під час розморожування сперми у скляних ампулах потрібно працювати з використанням спецодягу та засобів індивідуального захисту.

6. Заливати рідкий азот у посудину Дьюара (якщо температура в ній не відповідає температурі навколишнього середовища) потрібно повільно. Якщо азот заливають через гнучкий шланг, тиск у транспортному резервуарі не має бути більше ніж 0,05 мПа (0,5 атм.). У цьому разі кінець гнучкого шланга має бути опущений до дна. Забороняється викидання кінця шланга з горловини посудини.

7. Заправку посудин рідким азотом забороняється проводити одному працівникові.

5. Вимоги до догляду за тваринами, хворими на заразні хвороби

1. Догляд за кіньми, хворими на заразні хвороби, дозволяється тільки працівникам, призначеним наказом по підприємству із застосуванням відповідних засобів індивідуального захисту.

2. Забороняється вхід сторонніх осіб на територію ізолятора, де утримуються хворі коні.

3. У випадку примусового забою коней розтин трупів тварин має проводитися ветеринарними спеціалістами у спеціальному одязі.

6. Вимоги до проведення ветеринарно-санітарних заходів, ветеринарної обробки й чищення коней

1. Перед проведенням вологої дезінфекції приміщення потрібно від'єднати від джерел електричної енергії і звільнити від кормів та коней.

2. Під час вибору дезінфектанта потрібно враховувати його дію на працівників і тварин.

3. Під час проведення дезінфекції потрібно забезпечувати працівників відповідними засобами індивідуального захисту органів дихання.

4. У передроскольну лійку заганяють не більше ніж 5 коней, перебувати в ній працівникам забороняється.

5. Повалення коней треба здійснювати тільки на рівному, вільному від різних сторонніх предметів, просторому місці. У поваленні мають брати участь не менше ніж чотири працівники, які ознайомлені з прийомами повалення.

6. Чищення коней потрібно проводити на прив'язі, а норовистих - на розв'язках. Під час чищення конюх має стояти збоку від коня вправо до нього, стежити за його поведінкою. Скребницю можна використовувати лише для чищення щітки. Під час чищення забороняється застосування больових прийомів.

7. Обробку спокійних дорослих коней можна проводити в недоуздках.

Дорослих, оповоджених, привчених до тренінгу, але не зовсім смирних коней перед обробкою потрібно зафіксувати (накладанням закрутки на верхню губу або вухо, підняттям передньої ноги). Обробку неоповоджених або норовистих коней потрібно проводити тільки в розколі або станку.

7. Вимоги до підковування та таврування коней

1. Розчищення копит і підковування коней потрібно проводити у станку для підковування у просторому і світлому приміщенні.

За відсутності станка копита дорослих коней забороняється розчищати на розв'язках.

2. Таврування коня треба проводити у фіксаційному станку.

3. Під час таврування гарячим способом довжина держака тавра має бути не менше ніж 50 см. Руки працівника мають бути захищені відповідними рукавицями.

4. Під час таврування коней із використанням рідкого азоту працівник зобов'язаний використовувати спецодяг та засоби індивідуального захисту для обличчя.

8. Вимоги до перегону коней

1. Під час перегону коней потрібно дотримуватися вимог Правил дорожнього руху.

2. Для перегону коней через річки та інші водні перешкоди потрібно вибирати неглибокий брід, з рівним дном, без коренів, корчів та великого каміння.

3. Через залізничні колії тварин потрібно переганяти у спеціально відведених місцях. У туман, дощ або темний час доби тварин треба переводити на поводах не більше ніж по двоє коней на кожного працівника.

4. Переганяти неспокійних коней парувального віку дозволяється тільки під сідлом або за підводою, обладнаною пряслами.

VIII. Вимоги безпеки під час утримання свиней

1. Вимоги до догляду за свинями

1. Під час догляду за свиньми працівники, перебуваючи біля тварин, мають бути уважні і уникати безпосереднього контакту з ними.

2. За групою свиней певного віку та статі мають бути закріплені постійні працівники, які ознайомлені з правилами охорони праці під час обслуговування тварин та індивідуальними особливостями свиней.

3. Із зовнішнього боку станків, де перебувають агресивні тварини, мають бути вивішені попереджувальні написи «Обережно! Злий норв»,
«Обережно! Кусається».
4. Працівники мають бути забезпечені засобами захисту від можливого нападу тварин (електропоганялками, переносними щитами, захисними циліндрами тощо).
5. На вигульних майданчиках та в літніх таборах годівниці треба розміщувати вздовж огорожі, не дозволяючи заїзд транспорту і вхід працівників у зону перебування тварин.

2. Вимоги до обігріву тварин

1. Безпека виробничих процесів під час обігріву молодняка свиней джерелами інфрачервоного випромінювання має забезпечуватися дотриманням зооветеринарних вимог та вимог до експлуатації обладнання.
2. Усі опромінювачі з інфрачервоними джерелами мають експлуатуватися із захисною сіткою з висотою підвіски на відстані за вертикаллю та горизонталлю від вікна випромінювання до поверхні легкозаймистих матеріалів (соломи, дерева, пластмаси тощо) не менше ніж 1 м.
3. Технічне обслуговування, ремонт, очищення опромінювачів і випромінювальних установок та зміну висоти підвішування опромінювачів потрібно проводити тільки після їх повного від'єднання від електромережі і охолодження.
4. На кожному об'єкті, обладнаному випромінювальними установками стаціонарного і пересувного типів, має бути експлуатаційна документація, інструкції з охорони праці, з надання першої допомоги в разі враження електричним струмом, а також захисні окуляри із світлофільтрами або щитки.
5. Не дозволяється використовувати опромінювальні установки з відкритими струмопровідними частинами.
6. Штепсельні розетки для під'єднання опромінювальної установки до мережі повинні мати третій заземлювальний контакт. За відсутності таких розеток потрібно застосовувати апарати захисного вимкнення. У запилених і вологих приміщеннях потрібно ставити герметичні штепсельні розетки зі спеціальним гніздом для приєднання до захисного нульового проводу та ручками з діелектричного матеріалу.
7. Для захисту від надмірного ультрафіолетового випромінювання слід застосовувати відповідні окуляри із захисним склом або інші засоби захисту органів зору.
У разі тривалої роботи ультрафіолетових ламп (під час роботи або одразу ж після опромінення) приміщення потрібно ретельно провентильовати для запобігання накопичуванню озону та окису азоту.
8. У разі прокладання нагрівальних елементів підлоги з електрообігріванням має бути забезпечена гідроізоляція місць прокладки та ізоляція нагрівальних елементів.
9. У приміщеннях з електрообігріванням підлоги потрібно встановити прилад для аварійного від'єднання від електричної мережі.
10. Терморегулятори підлоги з електрообігріванням мають працювати в автоматичному режимі.
11. Підлоги з електрообігріванням мають бути постійно в справному й чистому стані.

3. Вимоги до догляду за кнурами

1. Кнурів-плідників слід утримувати в спеціальному свинарнику-кнурнику або окремих, спеціально обладнаних станках загального свинарника.

2. У станках для утримання кнурів годівниці та напувалки потрібно влаштовувати так, щоб працівник міг роздавати корм і наливати воду з боку проходу, не заходячи у станок.

Чистити станки і клітки слід за відсутності тварин.

3. Випускати кнурів на прогулянку групами в разі індивідуального утримання забороняється.

4. Переганяти кнурів-виробників й кнурів-пробників мають не менше ніж два працівники.

5. Неспокійних, злобних кнурів і тих, що б'ються, пасти й вигулювати потрібно поодиноці.

Прогулянку таких кнурів слід проводити за допомогою установки для активного руху, що не потребує перебування працівників серед тварин.

6. На час випасання і прогулянок кнурів працівники мають бути забезпечені переносними щитами розміром не менше ніж 0,5 м × 0,5 м, відрами з водою або водонапірними шлангами для обливання розлючених кнурів та іншими засобами індивідуального захисту.

4. Вимоги до штучного осіменіння тварин

1. Усі приміщення пункту штучного осіменіння, обладнання і територію біля пункту потрібно утримувати в належному санітарному стані. У приміщенні не має бути мух. Не дозволяється вхід до пункту сторонніх осіб.

2. У приміщеннях для парування свиней або взяття сім'я у кнурів для працівників має бути обладнана захисна зона із суцільною огорожею заввишки не нижче ніж 1,4 м (острівки безпеки).

3. Осіменіння свиноматок здійснюють у спеціальних індивідуальних клітках.

4. Переганяти кнурів на пункт штучного осіменіння потрібно скотопрогонами.

5. Під час взяття сперми потрібно одягати халати іншого кольору, ніж ті, в яких проводили ветеринарно-санітарні обробки.

Не можна проводити ветеринарні обробки в манежі й у станку для відбирання сперми.

6. Технікам штучного осіменіння й працівникам, що постійно доглядають плідників, не дозволяється бути присутніми під час болісних для кнура профілактичних і лікувальних процедур, а також під час розчищення ратиць та вкорочення ікл.

7. На робочому місці не дозволяється курити й використовувати пахучі речовини.

8. Щодня після закінчення роботи треба прибирати всі приміщення, мити станки і підлогу.

5. Вимоги до проведення ветеринарно-санітарних заходів

1. Вакцинації тварин проводять спеціалісти з ветеринарної медицини, які мають вищу або середню спеціальну освіту, а також під їх керівництвом - помічники ветеринара.

2. Працівники, які мають незначні рани, садна або захворювання шкіри, допускаються до роботи з дозволу медичного працівника, за умови використання ними захисних засобів.

3. Ветеринарні препарати для лікувальних, профілактичних, діагностичних і санітарних заходів слід застосовувати тільки за наявності етикеток та супровідних документів, де зазначено їх найменування, якість, вагу і строк використання.

Використовувати препарати, строк придатності яких закінчився, заборонено.

4. Дезінфекційні засоби, отрутохімікати, луги і кислоти треба зберігати в закритих складських приміщеннях у міцній справній тарі з маркуванням, із зазначенням найменування, заводу-виробника, дати виготовлення, строку зберігання, номера партії, маси тощо.

5. Отруйні і сильнодіючі препарати слід зберігати в сейфах або металевих шафах під замком у спеціально відведених приміщеннях. Ця група лікарських речовин підлягає предметно-кількісному обліку в спеціальних журналах.

6. Приміщення, в яких проводиться обстеження і лікування тварин, мають бути обладнані станками для фіксації тварин, забезпечені спеціальними шафами для зберігання апаратури, приладів та інструменту.

7. Відбір тварин для проведення ветеринарно-санітарних заходів треба здійснювати за допомогою спеціальних пристроїв, розколів тощо.

8. Для заспокоєння, знерухомлення тварин із метою забезпечення безпеки працівників треба застосовувати (залежно від показань) нейроплегічні, аналгезивні, міорелаксивні препарати відповідно до вказівок щодо їх застосування.

9. Дезінфекцію треба проводити профілактичну і вимушену (поточну й підсумкову) у разі виникнення інфекційного захворювання.

10. Під час вибору дезінфектанта потрібно враховувати:

властивість і стійкість збудника інфекції;

об'єкт дезінфекції (приміщення, вигули, спеціальний одяг тощо);

можливість перевезення дезінфекційного засобу;

його дію на людей і тварин;

температуру, концентрацію і норми витрати дезрозчину;

швидкість і напрямок вітру (у разі дезінфекції за межами приміщень);

експозицію й спосіб подавання розчину до об'єкта дезінфекції.

11. Перед проведенням вологої дезінфекції треба від'єднати приміщення від джерел електричної енергії та звільнити від кормів і тварин.

12. Під час проведення дезінфекції і вакцинації з використанням аерозольних генераторів або інших потрібно забезпечити працівників спецодягом, спецвзуттям, засобами індивідуального захисту органів дихання та первинними засобами пожежогасіння.

13. Під час проведення дезінфекції території і зовнішніх стін приміщень не можна допускати потрапляння струменя розчину на оголені електричні дроти.

14. Заходити в приміщення під час дезінфекції аерозолями або протягом експозиції знешкодження дозволяється тільки з використанням спецодягу та засобів індивідуального захисту органів дихання та зору.

15. Після закінчення експозиції знешкодження треба відчинити усі вікна та двері, провентилувати приміщення, прибрати підлогу, а все сміття з комахами, що осипалися, знищити.

16. Миття, дезінфекція, газация транспортних засобів і тари мають проводитися в ізольованих камерах, які герметично закриваються, мають пристрої для відведення відходів у відстійник і каналізацію без застосування ручної праці.

17. Камери для миття, дезінфекції та газации обладнуються самостійною вентиляцією, яка забезпечує провітрювання камер, світловими табло «Не заходити» і «Камера провітрена», зблокованими з вхідними дверима та вентиляцією.

6. Вимоги до догляду за тваринами, хворими на заразні хвороби

1. Догляд за тваринами, хворими на заразні хвороби, доручається працівникам, які призначені роботодавцем.

2. До роботи з догляду за тваринами, хворими на заразні хвороби, допускаються працівники, яким зроблені профілактичні щеплення, які проінструктовані про застережні заходи та правила поводження із зараженим матеріалом, а також про особливості догляду за хворими тваринами.

Працівники віком до 18 років, а також вагітні жінки та жінки, які годують груддю, до цієї роботи не допускаються.

3. У разі виявлення захворювання свиней на заразні хвороби (туберкульоз, бруцельоз, ящур, сказ, сибірка) роботодавець має повідомити про це ветеринарну службу і вжити заходів для ізоляції тварин. У разі виникнення зооантропонозних захворювань потрібно також повідомити медичну службу.

4. Персонал, який доглядає хворих на заразні хвороби свиней, крім спеціального одягу і спеціального взуття, має забезпечуватися санітарним одягом та взуттям, а також засобами індивідуального захисту органів дихання та зору.

5. Одягати будь-який одяг поверх санітарного не дозволяється. Санітарний одяг і взуття видаються тільки на період роботи. Після закінчення роботи одяг знімають, знезаражують і зберігають у спеціальних шафах. Носити санітарний одяг і взуття за межами виробничих приміщень або ділянок роботи з тваринами не дозволяється.

6. Спеціальний одяг і спеціальне взуття підлягають обов'язковій дезінфекції.

7. Не дозволяється вживати їжу, пити воду та курити під час роботи на фермах, де виявлено заразні хвороби.

IX. Вимоги безпеки під час гужових переїздів та перевезень

1. Запрягати коней дозволяється лише у справний гужовий транспорт. Гужовий транспорт, який використовується в гірській місцевості, має бути забезпечений додатковим гальмовим пристроєм.

2. Керувати гужовим транспортом та переганяти тварин по дорозі дозволяється працівникам, які досягли 14-річного віку.

3. Працівники, які керують гужовим транспортом, повинні мати знання щодо роботи в складних умовах, знати транспортні маршрути, можливість об'їзду небезпечних зон, виконувати інші вимоги, що стосуються водіїв і пішоходів.

4. Гужовий транспорт має бути обладнаний сидіннями, розміщеними таким чином, щоб кінь не міг дістати їздового задньою ногою.

5. Не дозволяється:

використовувати гужовий транспорт без гальмівних пристроїв, без ліхтарів у темний час доби та за умов недостатньої видимості;

залишати на смузї відведення дороги тварин без нагляду;

переїжджати через залізничні колії та дороги з покращеним покриттям поза спеціально відведеними місцями;

переміщення автомагістралями і дорогами для автомобілів, якщо поруч є інші дороги;

виконувати інші дії, що суперечать вимогам Правил дорожнього руху.

6. Під час завантажування і розвантажування гужового транспорту коней потрібно прив'язувати.

7. Коні, зайняті на транспортних роботах, мають бути підковані. До роботи слід допускати здорових коней із хорошим зором.

8. Спускаючись зі схилу, не можна сідати в гужовий транспорт, підтримувати або підпирати його руками, намотувати віжки на руку, тулуб.

9. Під час використання гужового транспорту в темний час доби або за умов недостатньої видимості вози (сани) мають бути облаштовані світловідбивачами відповідно до вимог Правил дорожнього руху.

10. Не дозволяється залишати тварин, запряжених у сільськогосподарське знаряддя, неприв'язаними без їздових навіть у разі нетривалої зупинки.

X. Вимоги безпеки під час утримання птиці

1. Вимоги до догляду за птицею

1. У разі тримання птиці в 3-5-ярусних кліткових батареях для обслуговування птиці на верхніх ярусах працівники мають використовувати пересувні візки з гальмовим пристроєм, стійкі підставки, підібрані за зростом працівника. Не допускається ставати або спиратися на конструкції кліткової батареї, кормороздавального пристрою.

У разі тримання птиці в кліткових батареях із кількістю ярусів понад 5 для обслуговування птиці мають застосовуватися стаціонарні майданчики другого рівня (поверху) обслуговування.

2. Працювати з птицею у клітках потрібно за зупинених кормороздавачів, механізмів збирання яєць. Мити, дезінфікувати кліткові батареї слід за знеструмленої електричної мережі.

3. Прибирання кліток має виконуватися спеціальним інвентарем (шкребками, щітками) із використанням засобів індивідуального захисту (захисних окулярів, респіраторів, рукавиць).

4. У разі тримання птиці на решітчастій підлозі знімні щити мають бути без зазорів між рейками понад 30 мм.

5. Елементи решітчастої, сітчастої підлоги та сідала мають бути без задирок, гострих країв, цвяхів, гвинтів, що виступають, тощо.

6. Для запобігання виділенню великої кількості аміаку з підстилки слід застосовувати препарати, що сприяють зв'язуванню аміаку. Через кожні 5-7 днів підстилку обробляють розчином бісульфіту натрію (100-120 г на 1 кв. м підлоги) або ж застосовують суперфосфат у порошку.

7. Для профілактики та лікування хвороб птиці, охорони людей від інфекційних та інвазійних захворювань, спільних для людей і птиці (пташиний грип тощо), суб'єкти господарювання мають забезпечувати проведення комплексу спеціальних заходів, до яких належать дезінфекція, дегельмінтизація, дезінвазія, дезінсекція, дератизація та інші.

8. У разі виявлення інфекційних захворювань у птиці суб'єкт господарювання має повідомити про це ветеринарну службу і вжити відповідних карантинних заходів.

2. Вимоги до застосування засобів інфрачервоного та ультрафіолетового випромінювання

1. Установки з джерелами інфрачервоного випромінювання потрібно експлуатувати із захисною сіткою. Висота підвіски за вертикаллю від вікна випромінювання до поверхні підстилки та горючих предметів має бути не менше ніж 0,8 м, за горизонталлю - не менше ніж 0,25 м.

2. Установки ультрафіолетового опромінення мають бути віддалені від горючих матеріалів не менше ніж на 1 м і не мають зазнавати механічних впливів.

3. У разі застосування установок інфрачервоного випромінювання як засобів локального обігрівання, регулювання температури в зоні перебування птиці має здійснюватися автоматично.

4. На кожному об'єкті, обладнаному випромінювальними установками стаціонарного і пересувного типів, мають бути експлуатаційна документація, інструкції з охорони праці, з надання першої допомоги у разі враження електричним струмом, а також захисні окуляри із світлофільтрами або щитки.

5. Щоб уникнути ураження очей, забороняється дивитися на ввімкнуте джерело інфрачервоного випромінювання з близької відстані та без відповідних засобів захисту органів зору.

6. Для підйому установок ультрафіолетового та інфрачервоного випромінювання потрібно використовувати лебідкові пристрої.

7. Технічне обслуговування, ремонт і очищення випромінювальних установок та зміну висоти підвішування потрібно проводити тільки після повного їх від'єднання від електромережі й охолодження.

8. Не дозволяється використовувати випромінювальні установки з відкритими струмопровідними частинами.

9. У разі тривалої роботи ультрафіолетових ламп (під час роботи або одразу ж після опромінення) приміщення потрібно ретельно провентилувати для запобігання накопиченню озону та окису азоту.

3. Вимоги до годівлі та напування птиці

1. Забороняється доторкатися до робочих органів ввімкнутих кормороздавачів, тягових тросів, натяжних та поворотних роликів (зірочок) тощо.

2. У разі використання канатно-дискових кормороздавачів має бути забезпечене надійне кріплення труб до стійок кліткових батарей, стелі або колон пташника.
3. Під час роботи приводний дозувальний механізм кормороздавача має бути закритий кришкою. Огляд, перевірку натягу троса, зчеплення дисків із приводним колесом, регулювання слід проводити відповідно до вимог експлуатаційної документації.
4. Вузли й елементи кормороздавальної лінії, під час роботи яких можливе виділення пилу, мають бути обладнані місцевою вентиляцією.
5. Пускові пристрої стаціонарних кормороздавальних механізмів мають бути забезпечені чіткими написами, символами, малюнками, що інформують про розміщення загального вимикача, напрямок руху, порядок запуску й зупинки.
6. Перед ввімкненням механізмів кліткової батареї треба подати звуковий сигнал.
7. У разі роботи кормороздавачів в автоматичному режимі працівники мають враховувати, що механізми вмикаються у встановлений час згідно з програмою, тому обслуговувати їх можна тільки після вимкнення електричних пускових пристроїв і головного вимикача.
8. Забиті кормами отвори кормороздавального обладнання слід очищати тільки призначеними для цієї мети чистками.
9. У разі пошкодження скляних балонів, які використовуються як напувалки, не можна збирати осколки незахищеними руками.

4. Вимоги до тримання водоплавної птиці з використанням відкритих водоймищ

1. Для обслуговування птиці на водоймищах працівники мають бути забезпечені стійкими плавзасобами й індивідуальними рятувальними засобами (круги, пояси, жилети) за кількістю працівників, яких передбачається перевозити.
2. Під час вилову птиці працівники мають бути обережні, остерігатися ударів кігтями, дзьобами, захищати руки, обличчя, очі. Вилов птиці слід здійснювати в рукавицях, окулярах закритого типу або герметичних захисних окулярах. Курей потрібно брати за крила або лапи, водоплавну птицю й індиків - лише за крила.
3. Для захисту органів дихання від потрапляння пуху та пилу під час вилову птиці треба застосовувати протипилові респіратори. У разі використання засобів захисту органів дихання слід враховувати час захисної дії фільтрувальних пристроїв та забезпечувати їх своєчасну заміну.
4. Для витиснення птиці з кліток потрібно використовувати щити, виготовлені з легкого матеріалу. Дверцята клітки мають бути закріплені у відкритому положенні.
5. Для вилову птиці, яку тримають на підлозі, слід користуватися щільною шторою, закріпленою на скобах, вбудованих у стіну.

Не допускається кріплення штори до елементів технологічного обладнання, вікон тощо.

5. Вимоги до догляду за страусами

1. До обслуговування страусів допускається персонал, ознайомлений з особливостями їх поведінки, навчений правил охорони праці під час роботи з ними. Забороняється в'їзд

транспорту в секції та вольєри із страусами, входити в секції і вольєри стороннім особам без супроводу осіб, що безпосередньо обслуговують птицю.

2. Перед тим як переганяти страусів з однієї секції (боксу) в іншу чи випускати з приміщення у вольєри, двері приміщення і секцій потрібно повністю розчинити і зафіксувати, забезпечуючи вільний прохід птиці.

3. Не дозволяється приводити з собою в загони чи приміщення, у яких тримаються страуси, собак або інших тварин, видавати гучні звуки, робити різкі та агресивні рухи, завдавати птахам болю, стояти на шляху їх переміщення. Особливої обережності під час обслуговування страусів потрібно дотримуватися в репродуктивний період.

4. Під час проведення робіт із дорослими страусами (переведення в інше місце, завантаження в транспортні засоби, проведення лікувально-профілактичних заходів тощо) для заспокоєння птаха застосовують спеціальний гак завдовжки не менше ніж 2 м, за допомогою якого його голову притискають до землі, а потім на неї надівають світлонепроникний каптур.

6. Вимоги до збирання яєць, транспортування яєць і птиці

1. Перед ввімкненням транспортерів для збирання яєць треба перевірити технічний стан натяжної і приводної станцій, положення стрічки, кріплення натяжного ролика, кронштейнів яйценакопичувального столу і за потреби здійснити їх регулювання або ремонт.

2. Ремонт і регулювання натягу стрічки транспортера для збирання яєць слід робити тільки за вимкненого електродвигуна приводної станції.

3. Приводні станції транспортерів для транспортування яєць мають бути захищені огороженням.

4. Не допускається регулювати робочі органи, поправляти штампувальний пристрій, викочувати руками застряглі яйця під час роботи яйцесортувальної машини.

5. Під час переміщення тари з птицею або яйцями машинами і механізмами з вилковим телескопічним захоплювачем вантаж має розміщуватися на вантажозахоплювальних пристроях рівномірно, без перекошення.

6. Під час переміщення вантажу за допомогою стропів останні повинні мати рівномірний натяг.

7. Під час використання підвісної дороги її завантаження має відповідати вантажопідйомності, водночас візок підвісної дороги має бути встановлений на мінімальній висоті від підлоги.

8. Під час перевезення вантажу ручними візками маса вантажу не має перевищувати вантажопідйомності візка.

9. Ящики з птицею і яйцями слід піднімати і переносити тільки удвох. Для навантаження в транспортні засоби мають бути передбачені трапи або майданчики з поручнями.

7. Вимоги до інкубації яєць

1. Під час просвічування яєць на столі-овоскопі треба встановлювати затемнювальні штори.

2. Під час роботи на овоскопі, опромінення яєць і курчат ультрафіолетовими променями працівники мають користуватися захисними окулярами.
3. На підлозі біля щита управління інкубаторами мають бути діелектричні килимки.
4. Інкубаційні лотки мають вільно входити в інкубаційні візки чи поворотні механізми.
5. Під час експлуатації інкубаторів потрібно стежити за справністю і надійністю кріплення дверних навісів, передніх і задніх упорних планок, систематично перевіряти затягнення болтів барабанів на валу. Оглядаючи інкубатор, слід використовувати стійку підставку.
6. Вибірка молодняку з вивідних інкубаторів має виконуватися в захисних окулярах і респіраторі, що захищають від пуху, пилу тваринного походження тощо.
7. Інкубатори і вивідні шафи перед миттям і дезінфекцією мають бути від'єднані від електромережі. Для освітлення внутрішнього простору інкубатора треба користуватися переносними лампами.

8. Вимоги до забою птиці

1. Забій птиці слід здійснювати в санітарно-забійних пунктах (для господарчих потреб) або спеціальних забійних цехах.
2. У забійних цехах мають бути механізовані процеси забою, транспортування, теплової обробки, видалення оперення, патрання, охолодження, маркування тушок, пакування та укладення у тару, збирання мокрої пір'я, його сушіння та вивантаження із сушильних барабанів, переробки нехарчових відходів.
3. Забійний конвеєр має бути добре освітлений, обладнаний вентиляцією, небезпечні місця огорожені.
4. Не дозволяється перебування сторонніх осіб у зоні дії конвеєра. Перед пуском конвеєра треба подати звуковий сигнал.
5. У разі ручного патрання тушок поверхня столу має бути рівною, без задирок і гострих кутів, а ножі - з виступом на рукоятці для запобігання зісковзуванню рук.
6. У забійному цеху дільниці сортування та пакування тушок мають бути ізольовані від дільниць забою і обробки птиці, сушіння пера.

XI. Вимоги безпеки в бджільництві

1. До виконання робіт з обслуговування бджолиних сімей допускаються спеціально навчені працівники, яким виповнилося 18 років, які за станом здоров'я можуть виконувати такі роботи та не мають алергії на укуси бджіл.
2. Роботи з обслуговування бджолиних сімей потрібно виконувати з використанням відповідного спецодягу, спецвзуття та засобів індивідуального захисту органів дихання та обличчя, а також димаря. Димар має перебувати у справному стані та бути заправленим.
3. Працюючи з димарем, треба дотримуватися правил пожежної безпеки.
4. Вулики потрібно встановлювати без перекошень, які можуть спричинити їхнє падіння.
5. Під час проколювання отворів у рамках треба використовувати упори, щоб унеможливити травмування працівника свердлом або шилом.

6. Під час роботи з бджолами у зимівнику потрібно використовувати ліхтарі та світильники з червоними світлофільтрами.
7. Під час огляду та оброблення бджолиних сімей бджоляру не дозволяється робити різких рухів, використовувати парфюмерно-косметичні засоби і речовини із сильним запахом.
8. Трапи і підмостки, які використовують під час вантажних робіт у бджолярстві, мають бути сухими і неслизькими.
9. Забороняється перевозити людей у кузові транспортного засобу одночасно з бджолами.
10. Відчиняти борти транспортних засобів із розміщеними у них вуликами мають два працівники.
11. Переносити вулики в заглиблений зимівник і виставляти їх із зимівника треба по спеціальним трапам або за допомогою бокових ручок сходовим маршем. Кут нахилу трапа і маршу не має перевищувати 30°.
12. У разі зберігання бджолиних сімей без стелажів їх потрібно розміщувати у зимівнику на твердій підлозі або настилі.
Висота штабелювання вуликів має бути не більше ніж 2 м, ширина проходу - не менше ніж 0,8 м. У рядах вулики потрібно установлювати впритул один до одного.
13. Нагрівальні прилади з розміщеними на них пароутворювачами або вмістищами для нагрівання ножів для розпечатання стільників треба встановлювати на теплоізоляційній підставці на відстані не менше ніж 1 м від легкозаймистих предметів.
14. Електричні ножі для розпечатування стільників повинні мати теплоізоляційні підставки, а під час перерви в роботі їх потрібно від'єднувати від електричної мережі.
15. Не дозволяється торкатися ротора медогонки до його остаточного зупинення.
16. Переробляння воскової сировини та інші роботи з використанням відкритого вогню треба проводити у спеціально відведеному місці.
17. Під час збирання бджолиної отрути отрутоприймальні пристрої потрібно виймати з вулика не раніше ніж через 15-20 хв після їх вимкнення і заспокоєння бджіл.
18. Зскрібати отруту з отрутоприймальних пластин потрібно за допомогою леза, закріпленого у спеціальному тримачі. Роботу треба проводити у витяжній шафі з використанням спецодягу та засобів індивідуального захисту.
19. Збирання маточного молочка, прополісу з полотнянок і сушіння квіткового пилку потрібно здійснювати в окремому приміщенні, обладнаному припливно-витяжною вентиляцією.

**Директор Департаменту
заробітної плати та умов праці**

О. Товстенко

ЗАТВЕРДЖЕНО
наказом Державного комітету України з
нагляду за охороною праці
від 15 листопада 2004 р. N 255

Зареєстровано
в Міністерстві юстиції України
1 грудня 2004 р. за N 1526/10125

**Типове положення
про службу охорони праці**

1. Загальні положення

1.1. Згідно з Законом України "Про охорону праці" служба охорони праці створюється роботодавцем для організації виконання правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, професійним захворюванням і аваріям у процесі праці.

1.2. На основі Типового положення про службу охорони праці (далі - Типове положення) з урахуванням специфіки виробництва та видів діяльності, чисельності працівників, умов праці та інших факторів роботодавець розробляє і затверджує Положення про службу охорони праці відповідного підприємства, визначає структуру служби охорони праці, її чисельність, основні завдання, функції та права її працівників відповідно до законодавства.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади в положенні про структурний підрозділ з охорони праці враховують вимоги цього Типового положення.

Порядок створення та організації роботи структурних підрозділів з охорони праці місцевих органів виконавчої влади визначається відповідно до статті 34 Закону України "Про охорону праці".

Об'єднання підприємств у разі виконання ними делегованих функцій в галузі охорони праці розробляють і затверджують Положення про службу охорони праці відповідно до статті 36 Закону України "Про охорону праці" та цього Типового положення.

1.3. Служба охорони праці підпорядковується безпосередньо роботодавцю.

1.4. Служба охорони праці створюється на підприємствах з кількістю працюючих 50 і більше осіб.

На підприємстві з кількістю працюючих менше 50 осіб функції служби охорони праці можуть виконувати в порядку сумісництва (суміщення) особи, які мають відповідну підготовку.

На підприємстві з кількістю працюючих менше 20 осіб для виконання функцій служби охорони праці можуть залучатися сторонні спеціалісти на договірних засадах, які мають виробничий стаж роботи не менше трьох років і пройшли навчання з охорони праці.

1.5. Назви посад (професій) установлюються відповідно до Національного класифікатора України ДК 003:2005 "Класифікатор професій", затвердженого наказом

Держспоживстандарту від 26.12.2005 N 375, а кваліфікаційні вимоги - відповідно до розділу 1 "Професії керівників, професіоналів, фахівців та технічних службовців" Випуск 1 "Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності" Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, затвердженого наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2004 N 336.

(пункт 1.5 у редакції наказу Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 02.10.2007 р. № 236)

1.6. Навчання та перевірка знань з питань охорони праці працівників служби охорони праці проводяться в установленому законодавством порядку під час прийняття на роботу та періодично один раз на три роки.

1.7. Працівники служби охорони праці підприємства в своїй діяльності керуються законодавством України, нормативно-правовими актами з охорони праці, колективним договором та актами з охорони праці, що діють в межах підприємства.

1.8. Ліквідація служби охорони праці допускається тільки в разі ліквідації підприємства чи припинення використання найманої праці фізичною особою.

2. Основні завдання служби охорони праці

2.1. В разі відсутності впровадженої системи якості відповідно до ISO 9001, опрацювання ефективної системи управління охороною праці на підприємстві та сприяння удосконаленню діяльності у цьому напрямку кожного структурного підрозділу і кожного працівника. Забезпечення фахової підтримки рішень роботодавця з цих питань.

2.2. Організація проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози життю або здоров'ю працівників.

2.3. Вивчення та сприяння впровадженню у виробництво досягнень науки і техніки, прогресивних і безпечних технологій, сучасних засобів колективного та індивідуального захисту працівників.

2.4. Контроль за дотриманням працівниками вимог законів та інших нормативно-правових актів з охорони праці, положень (у разі наявності) галузевої угоди, розділу "Охорона праці" колективного договору та актів з охорони праці, що діють в межах підприємства.

2.5. Інформування та надання роз'яснень працівникам підприємства з питань охорони праці.

3. Функції служби охорони праці

3.1. Розроблення спільно з іншими підрозділами підприємства комплексних заходів для досягнення встановлених нормативів та підвищення існуючого рівня охорони праці, планів, програм поліпшення умов праці, запобігання виробничому травматизму, професійним захворюванням, надання організаційно-методичної допомоги у виконанні запланованих заходів.

3.2. Підготовка проектів наказів з питань охорони праці і внесення їх на розгляд роботодавцю.

3.3. Проведення спільно з представниками інших структурних підрозділів і за участю представників професійної спілки підприємства або, за її відсутності, уповноважених

найманими працівниками осіб з питань охорони праці перевірок дотримання працівниками вимог нормативно-правових актів з охорони праці.

3.4. Складання звітності з охорони праці за встановленими формами.

3.5. Проведення з працівниками вступного інструктажу з охорони праці.

3.6. Ведення обліку та проведення аналізу причин виробничого травматизму, професійних захворювань, аварій, заподіяної ними шкоди.

3.7. Забезпечення належного оформлення і зберігання документації з питань охорони праці, а також своєчасної передачі її до архіву для тривалого зберігання згідно з установленим порядком.

3.8. Складання за участю керівників підрозділів підприємства переліків професій, посад і видів робіт, на які повинні бути розроблені інструкції з охорони (безпеки) праці, що діють в межах підприємства, надання методичної допомоги під час їх розроблення.

3.9. Інформування працівників про основні вимоги законів, інших нормативно-правових актів та актів з охорони праці, що діють в межах підприємства.

3.10. Розгляд:

питань про підтвердження наявності небезпечної виробничої ситуації, що стала причиною відмови працівника від виконання дорученої роботи, відповідно до законодавства (у разі необхідності);

листів, заяв, скарг працівників підприємства, що стосуються питань додержання законодавства про охорону праці.

3.11. Організація:

забезпечення підрозділів нормативно-правовими актами та актами з охорони праці, що діють в межах підприємства, посібниками, навчальними матеріалами з цих питань;

роботи кабінету з охорони праці, підготовки інформаційних стендів, кутків з охорони праці тощо;

нарад, семінарів, конкурсів тощо з питань охорони праці;

пропаганди з питань охорони праці з використанням інформаційних засобів.

3.12. Участь у:

розслідуванні нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві відповідно до Порядку розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року N 1112;

складанні санітарно-гігієнічної характеристики робочих місць працівників, які проходять обстеження щодо наявності профзахворювань;

проведенні внутрішнього аудиту охорони праці та атестації робочих місць на відповідність нормативно-правовим актам з охорони праці;

роботі комісій з приймання в експлуатацію закінчених будівництвом, реконструкцією або технічним переозброєнням об'єктів виробничого та соціально-культурного призначення, відремонтованого або модернізованого устаткування в частині дотримання вимог охорони (безпеки) праці;

розробленні положень, інструкцій, розділу "Охорона праці" колективного договору, актів з охорони (безпеки) праці, що діють у межах підприємства;

складанні переліків професій і посад, згідно з якими працівники повинні проходити обов'язкові попередні і періодичні медичні огляди;
організації навчання з питань охорони праці;
роботі комісії з перевірки знань з питань охорони праці.

3.13. Забезпечення організаційної підтримки (в разі наявності) роботи комісії з питань охорони праці підприємства.

3.14. Контроль за:

виконанням заходів, передбачених програмами, планами щодо поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, колективним договором та заходами, спрямованими на усунення причин нещасних випадків та професійних захворювань;

проведенням ідентифікації та декларуванням безпеки об'єктів підвищеної небезпеки;

наявністю в підрозділах інструкцій з охорони праці згідно з переліком професій, посад і видів робіт, своєчасним внесенням в них змін;

своєчасним проведенням необхідних випробувань і технічних оглядів устаткування;

станом запобіжних і захисних пристроїв, вентиляційних систем;

своєчасним проведенням навчання з питань охорони праці, всіх видів інструктажу з охорони праці;

забезпеченням працівників відповідно до законодавства спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального та колективного захисту, мийними та знешкоджувальними засобами;

організацією зберігання, прання, хімічного чищення, сушіння, знепилювання і ремонту спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту;

санітарно-гігієнічними і санітарно-побутовими умовами працівників згідно з нормативно-правовими актами;

своєчасним і правильним наданням працівникам пільг і компенсацій за важкі та шкідливі умови праці, забезпеченням їх лікувально-профілактичним харчуванням, молоком або рівноцінними йому харчовими продуктами, газованою соляною водою, наданням оплачуваних перерв санітарно-оздоровчого призначення тощо відповідно до вимог законодавства та колективного договору;

дотриманням у належному безпечному стані території підприємства, внутрішніх доріг та пішохідних доріжок;

організацією робочих місць відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці;

використанням цільових коштів, виділених для виконання комплексних заходів для досягнення встановлених нормативів та підвищення існуючого рівня охорони праці;

застосуванням праці жінок, інвалідів і осіб, молодших 18 років, відповідно до законодавства;

виконанням приписів посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці та поданням страхового експерта з охорони праці;

проведенням попередніх (під час прийняття на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є потреба у професійному доборі, щорічних обов'язкових медичних оглядів осіб віком до 21 року.

4. Права працівників служби охорони праці

Спеціалісти служби охорони праці мають право:

видавати керівникам структурних підрозділів підприємства обов'язкові для виконання приписи (за формою згідно з додатком) щодо усунення наявних недоліків, одержувати від них необхідні відомості, документацію і пояснення з питань охорони праці. Припис спеціаліста з охорони праці може скасувати лише роботодавець. Припис складається в 2 примірниках, один з яких видається керівникові робіт, об'єкта, цеху, другий залишається та реєструється у службі охорони праці, і зберігається протягом 5 років. Якщо керівник структурного підрозділу підприємства відмовляється від підпису в одержанні припису, спеціаліст з охорони праці надсилає відповідне подання на ім'я особи, якій адміністративно підпорядкований цей структурний підрозділ, або роботодавцю;

зупиняти роботу виробництв, дільниць, машин, механізмів, устаткування у разі порушень, які створюють загрозу життю або здоров'ю працівників;

вимагати відсторонення від роботи осіб, які не пройшли передбачених законодавством медичного огляду, навчання, інструктажу, перевірки знань і не мають допуску до відповідних робіт або не виконують вимоги нормативно-правових актів з охорони праці;

надсилати роботодавцю подання про притягнення до відповідальності посадових осіб та працівників, які порушують вимоги щодо охорони праці;

за поліпшення стану безпеки праці вносити пропозиції про заохочення працівників за активну працю;

залучати, за погодженням з роботодавцем і керівниками підрозділів підприємства, спеціалістів підприємства для проведення перевірок стану охорони праці.

5. Організація роботи служби охорони праці

5.1. Робота служби охорони праці підприємства повинна здійснюватись відповідно до плану роботи та графіків обстежень, затверджених роботодавцем.

5.2. Робочі місця працівників служби охорони праці мають розміщуватись (як правило) в окремому приміщенні, забезпечуватись належною оргтехнікою, технічними засобами зв'язку і бути зручними для приймання відвідувачів.

5.3. Для проведення навчання, інструктажів, семінарів, лекцій, виставок тощо має бути створений кабінет з охорони праці відповідно до Типового положення про кабінет охорони праці, затвердженого наказом Держнаглядохоронпраці від 18.07.97 N 191, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 08.10.97 за N 458/2262.

5.4. Роботодавець забезпечує стимулювання ефективної роботи працівників служби охорони праці.

5.5. Працівники служби охорони праці не можуть залучатися до виконання функцій, не передбачених Законом України "Про охорону праці" та цим Типовим положенням.

5.6. Служба охорони праці взаємодіє з іншими структурними підрозділами, службами, фахівцями підприємства та представниками профспілки, а за її відсутності - з уповноваженими найманими працівниками особами з питань охорони праці.

**Заступник начальника
управління нормативно-правового
та юридичного забезпечення**

М. Кубієвич